

Міністерство освіти і науки України

Луцький національний технічний університет

(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет бізнесу та права

(повне найменування факультету)

Кафедра міжнародних економічних відносин

(повна найменування кафедри)

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «БАКАЛАВР»**

**ГЛОБАЛЬНИЙ РИНОК ПРОДОВОЛЬСТВА:
ТЕНДЕНЦІЇ, РИЗИКИ ТА ВПЛИВ НА
ПРОДОВОЛЬЧУ БЕЗПЕКУ**

спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
(шифр і назва спеціальності)

освітня програма Міжнародні економічні відносини
(назва освітньої програми)

Виконав: здобувач вищої освіти
групи МЕВ-41
Трачук Микола Олександрович

(підпис)

Керівник:
д.е.н., професор
Лютак Олена Миколаївна

(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 2026 р.
Гарант освітньої програми:
д.е.н., професор
Лютак Олена Миколаївна

(підпис)

Луцьк – 2026 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет бізнесу та права

Кафедра міжнародних економічних відносин

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Галузь знань: 29 Міжнародні відносини

Спеціальність: 292 Міжнародні економічні відносини

Освітня програма: Міжнародні економічні відносини

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри міжнародних економічних
відносин _____ к.е.н., доцент Олена БАУЛА
« _____ » _____ 2026 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Трачуку Миколі Олександровичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи: Глобальний ринок продовольства: тенденції, ризики та вплив на продовольчу безпеку

Керівник роботи: д.е.н., професор Лютак Олена Миколаївна

затверджені наказом закладу вищої освіти від «31» грудня 2025 року № 545/01-02

2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи «03» червня 2026 р.

3. Вихідні дані до роботи: наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань функціонування глобального ринку продовольства та продовольчої безпеки, законодавчі та нормативно-правові акти України, аналітичні матеріали міжнародних організацій, статистичні дані міжнародних установ та офіційних статистичних ресурсів, зокрема матеріали Food and Agriculture Organization, World Trade Organization, World Bank, International Monetary Fund, United Nations, а також публікації в наукових фахових виданнях, монографії, електронні ресурси..

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що потрібно розробити):
ВСТУП. РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ ПРОДОВОЛЬСТВА. 1.1. Сутність та структура глобального ринку продовольства. 1.2. Фактори формування та розвитку глобального ринку продовольства. 1.3. Продовольчої безпеки в системі координат глобального ринку продовольства. РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ ПРОДОВОЛЬСТВА НА ПРОДОВОЛЬЧУ БЕЗПЕКУ. 2.1. Аналіз сучасних тенденцій розвитку глобального ринку продовольства. 2.2. Основні ризики функціонування глобального ринку продовольства. 2.3. Виклики та можливості для забезпечення продовольчої безпеки в Україні ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.

5. Перелік графічного матеріалу: Лист 1. Мета, об'єкт, предмет і завдання дослідження. Лист 2. Особливості функціонування глобального ринку продовольства. Лист 3. Фактори формування та розвитку глобального ринку продовольства. Лист 4. Динаміка світового виробництва продовольства у 2015–2025 рр. Лист 5. Динаміка світової торгівлі продовольством у 2015–2025 рр. Лист 6. Товарна структура світової торгівлі продовольством, %. Лист 7. Географічна структура світової торгівлі зерновими у 2024-2025 рр. Лист 8. Основні ризики глобального ринку

продовольства. Лист 9. Інтегральна оцінка ризиків глобального ринку продовольства. Лист 10. Позиції України на світовому аграрному ринку. Лист 11. Стратегічні напрями зміцнення продовольчої безпеки України. Лист 12-13. Висновки та пропозиції.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
<i>Теоретичний розділ</i>	професор Лютак О.М.		
<i>Аналітичний розділ</i>	професор Лютак О.М.		
<i>Висновки та пропозиції</i>	професор Лютак О.М.		
<i>Нормоконтроль</i>	професор Лютак О.М.		

7. Дата видачі завдання 25.12.2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи бакалавра	Строк виконання етапів кваліфікаційної роботи бакалавра	Примітка
1	<i>Обґрунтування теми</i>	<i>до 25.12.2025</i>	<i>виконано</i>
2	<i>Огляд літератури із досліджуваної теми</i>	<i>до 16.01.2026</i>	<i>виконано</i>
3	<i>Теоретичний розділ</i>	<i>до 14.02.2026</i>	<i>виконано</i>
4	<i>Аналітичний розділ</i>	<i>до 14.03.2026</i>	<i>виконано</i>
5	<i>Висновки та пропозиції</i>	<i>до 11.04.2026</i>	<i>виконано</i>
6	<i>Формування списку використаних джерел</i>	<i>до 25.04.2026</i>	<i>виконано</i>
7	<i>Формування додатків</i>	<i>до 02.05.2026</i>	<i>виконано</i>
8	<i>Оформлення ілюстративного матеріалу</i>	<i>до 09.05.2026</i>	<i>виконано</i>
9	<i>Попередній захист кваліфікаційної роботи бакалавра</i>	<i>до 16.05.2026</i>	<i>виконано</i>
10	<i>Нормоконтроль</i>	<i>до 23.05.2026</i>	<i>виконано</i>
11	<i>Інструментальна перевірка на академічний плагіат</i>	<i>до 28.05.2026</i>	<i>виконано</i>
12	<i>Представлення кваліфікаційної роботи бакалавра до захисту</i>	<i>до 03.06.2026</i>	<i>виконано</i>

Здобувач вищої освіти

(підпис)

Трачук М.О.
(прізвище та ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис)

Лютак О.М.
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ ПРОДОВОЛЬСТВА	12
1.1. Сутність та структура глобального ринку продовольства	12
1.2. Фактори формування та розвитку глобального ринку продовольства	16
1.3. Продовольчої безпека в системі координат глобального ринку продовольства	22
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ ПРОДОВОЛЬСТВА НА ПРОДОВОЛЬЧУ БЕЗПЕКУ	28
2.1. Аналіз сучасних тенденцій розвитку глобального ринку продовольства	28
2.2. Основні ризики функціонування глобального ринку продовольства	36
2.3. Виклики та можливості для забезпечення продовольчої безпеки в Україні	45
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56

АНОТАЦІЯ

Трачук М.О. Глобальний ринок продовольства: тенденції, ризики та вплив на продовольчу безпеку. Рукопис.

Кваліфікаційна робота бакалавра ОП «Міжнародні економічні відносини» спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини. Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2026.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з вступу, двох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел.

У кваліфікаційній роботі бакалавра досліджено теоретичні аспекти формування та функціонування глобального ринку продовольства, зокрема розкрито питання сутності та структури глобального ринку продовольства, факторів формування та розвитку глобального ринку продовольства, продовольчої безпеки в системі координат глобального ринку продовольства. Аналітична частина присвячена сучасним тенденціям розвитку та впливу глобального ринку продовольства на продовольчу безпеку. Здійснено аналіз сучасних тенденцій розвитку глобального ринку продовольства, визначено основні ризики функціонування глобального ринку продовольства, досліджено виклики та можливості для забезпечення продовольчої безпеки в Україні.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у дослідженні сучасних тенденцій розвитку глобального ринку продовольства, визначення основних ризиків його функціонування та оцінка впливу глобального ринку продовольства на забезпечення продовольчої безпеки в умовах сучасних світових економічних трансформацій.

Об'єктом дослідження є процеси формування та функціонування глобального ринку продовольства в системі міжнародних економічних відносин.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, організаційно-економічних та міжнародних аспектів розвитку глобального ринку продовольства, тенденції його трансформації, ризики функціонування та механізми впливу на продовольчу безпеку держав і світового господарства загалом.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання теоретичних узагальнень та аналітичних висновків для вдосконалення механізмів забезпечення продовольчої безпеки в умовах нестабільності глобального ринку продовольства. Результати дослідження можуть бути використані органами державного управління при формуванні продовольчої та зовнішньоекономічної політики, суб'єктами господарювання агропродовольчої сфери при оцінці ризиків функціонування на світовому ринку.

Ключові слова: продовольча безпека, глобальний ринок продовольства, тенденції розвитку, фактори формування ринку, ризики функціонування сучасного ринку продовольства, Україна в глобальному ринку продовольства.

ABSTRACT

Trachuk M.O. Global food market: trends, risks and impact on food security. Manuscript.

Bachelor's qualification work OP "International Economic Relations" specialty 292 International Economic Relations. Lutsk National Technical University. Lutsk, 2026.

Bachelor's qualification work consists of an introduction, two chapters, conclusions and proposals, a list of sources used.

The bachelor's qualification work explores the theoretical aspects of the formation and functioning of the global food market, in particular, the issues of the essence and structure of the global food market, factors of formation and development of the global food market, food security in the coordinate system of the global food market are revealed. The analytical part is devoted to modern trends in the development and impact of the global food market on food security. An analysis of current trends in the development of the global food market was carried out, the main risks of the functioning of the global food market were identified, and the challenges and opportunities for ensuring food security in Ukraine were investigated.

The purpose of the qualification work is to study current trends in the development of the global food market, identify the main risks of its functioning and assess the impact of the global food market on ensuring food security in the conditions of modern world economic transformations.

The object of the study is the processes of formation and functioning of the global food market in the system of international economic relations.

The subject of the study is a set of theoretical, organizational, economic and international aspects of the development of the global food market, trends in its transformation, risks of functioning and mechanisms of influence on the food security of states and the world economy as a whole.

The practical significance of the results obtained lies in the possibility of using theoretical generalizations and analytical conclusions to improve mechanisms for ensuring food security in conditions of instability of the global food market. The results of the study can be used by government agencies in the formation of food and foreign economic policy, by agri-food business entities in the assessment of risks of functioning in the world market.

Keywords: food security, global food market, development trends, market formation factors, risks of functioning of the modern food market, Ukraine in the global food market.

ВСТУП

У сучасних умовах глобалізації світового господарства продовольчий ринок набуває стратегічного значення як один із ключових елементів забезпечення економічної стабільності, соціальної безпеки та сталого розвитку держав. Формування глобального ринку продовольства супроводжується активізацією міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією, поглибленням міжнародної спеціалізації та кооперації, розвитком транснаціональних ланцюгів постачання, а також посиленням взаємозалежності національних економік у сфері виробництва та споживання продовольства. У таких умовах питання дослідження сутності та структури глобального ринку продовольства набуває особливої актуальності, оскільки продовольче забезпечення населення світу дедалі більше залежить від ефективності функціонування міжнародних ринкових механізмів.

Актуальність теми дослідження посилюється під впливом сучасних глобальних викликів, серед яких зміни клімату, геополітична нестабільність, порушення логістичних ланцюгів, зростання чисельності населення, нерівномірність розподілу продовольчих ресурсів та поглиблення продовольчої нерівності між країнами. Водночас глобальний ринок продовольства характеризується високим рівнем динамічності, трансформацією структури попиту і пропозиції, зміною ролі окремих регіонів у світовому агропродовольчому виробництві та зростанням впливу міжнародних організацій і транснаціональних корпорацій на регулювання продовольчих потоків.

Дослідження сутності, структури та особливостей функціонування глобального ринку продовольства знайшло широке відображення у працях зарубіжних науковців, міжнародних організацій та аналітичних інституцій. Значний внесок у формування теоретичних засад дослідження глобальних продовольчих ринків зробив John M. Connor [22], який досліджував трансформацію структури світових продовольчих ринків, процеси концентрації капіталу, посилення ролі великих корпорацій та вплив ринкової влади на

продовольчу систему. Вагоме значення для дослідження тенденцій розвитку глобального ринку продовольства мають аналітичні звіти Продовольча та сільськогосподарська організація ООН [12; 14; 35] та Організація економічного співробітництва та розвитку, зокрема серія досліджень OECD-FAO Agricultural Outlook [29]. У цих роботах здійснюється комплексний аналіз світових аграрних і продовольчих ринків, прогнозуються зміни попиту та пропозиції, досліджуються тенденції міжнародної торгівлі, цінової динаміки та продовольчої безпеки. Особлива увага приділяється впливу технологічних змін, кліматичних викликів та демографічних процесів на трансформацію глобальної продовольчої системи.

Важливий внесок у дослідження ролі транснаціональних корпорацій у глобальній продовольчій системі здійснили Eleanore Alexander, Derek Yach та George A. Mensah [17], які досліджували вплив великих міжнародних продовольчих корпорацій на структуру глобального споживання продовольства, зміну моделей харчування населення та формування міжнародної продовольчої політики. Сучасні дослідження дедалі більше зосереджуються на питаннях стійкості глобальної продовольчої системи та впливу глобальних ризиків на міжнародну торгівлю продовольством. Зокрема, Ariadna Fosch, Alberto Aleta [25] та інші автори аналізували вплив глобалізації продовольчої торгівлі на стійкість світових продовольчих мереж та ризики поширення кризових явищ між країнами. Проблеми цінової нестабільності та впливу геополітичних ризиків на глобальний продовольчий ринок досліджували Yun-Shi Dai, Peng-Fei Dai та Wei-Xing Zhou [23], які обґрунтували значний вплив геополітичної нестабільності на волатильність світових ринків зернових культур та продовольчу безпеку. Значний внесок у розвиток теорії продовольчої безпеки здійснив Амартія Сен [30], Simon Maxwell [28], Йохан Свіннен [32; 33], Пер Пінstrup-Андерсен [34] та Йоакім фон Браун [20]. Серед українських вчених на увагу заслуговують напрацювання Адамовського О. [1], Бабан Т. [3], Білоуса О. [4], Зеленської О. [6], Лояніч В. [8], Нестерук А. [11], Орехової Т. [13] та ін. Таким чином, сучасні наукові дослідження демонструють комплексний характер глобального ринку

продовольства, який формується під впливом економічних, політичних, технологічних, демографічних та екологічних факторів. Праці науковців і міжнародних організацій створюють теоретичне та аналітичне підґрунтя для подальшого дослідження закономірностей функціонування глобальної продовольчої системи та оцінки перспектив її розвитку в умовах сучасних глобальних трансформацій. Водночас, існує потреба в систематизації знань стосовно впливу глобального ринку продовольства на продовольчу безпеку, тенденцій та ризиків щодо його функціонування, що обґрунтувало мету, об'єкт та предмет дослідження.

Метою бакалаврської роботи є дослідження сучасних тенденцій розвитку глобального ринку продовольства, визначення основних ризиків його функціонування та оцінка впливу глобального ринку продовольства на забезпечення продовольчої безпеки в умовах сучасних світових економічних трансформацій.

Об'єктом дослідження є процеси формування та функціонування глобального ринку продовольства в системі міжнародних економічних відносин.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, організаційно-економічних та міжнародних аспектів розвитку глобального ринку продовольства, тенденції його трансформації, ризики функціонування та механізми впливу на продовольчу безпеку держав і світового господарства загалом.

Для досягнення поставленої мети у роботі визначено такі завдання:

- дослідити сутність та структуру глобального ринку продовольства;
- охарактеризувати фактори формування та розвитку глобального ринку продовольства;
- визначити роль продовольчої безпеки в системі функціонування глобального ринку продовольства;
- проаналізувати сучасні тенденції розвитку глобального ринку продовольства;

- здійснити оцінку основних ризиків функціонування глобального ринку продовольства;
- дослідити вплив глобального ринку продовольства на забезпечення продовольчої безпеки в Україні.

Методологічною основою бакалаврської роботи є сукупність загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, що забезпечили комплексний аналіз глобального ринку продовольства та його впливу на продовольчу безпеку. У процесі дослідження використано методи теоретичного узагальнення та системного аналізу – для розкриття сутності глобального ринку продовольства та продовольчої безпеки; методи аналізу і синтезу – для дослідження тенденцій розвитку світового продовольчого ринку; статистичний та порівняльний методи – для оцінки динаміки основних показників розвитку глобального ринку продовольства; графічний метод – для наочного відображення результатів дослідження; метод логічного узагальнення – для формування висновків та обґрунтування перспектив розвитку глобального ринку продовольства в умовах сучасних викликів.

Інформаційну базу дослідження становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань функціонування глобального ринку продовольства та продовольчої безпеки, законодавчі та нормативно-правові акти України, аналітичні матеріали міжнародних організацій, статистичні дані міжнародних установ та офіційних статистичних ресурсів, зокрема матеріали Food and Agriculture Organization, World Trade Organization, World Bank, International Monetary Fund, United Nations, а також публікації в наукових фахових виданнях, монографії, електронні ресурси.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання теоретичних узагальнень та аналітичних висновків для вдосконалення механізмів забезпечення продовольчої безпеки в умовах нестабільності глобального ринку продовольства. Результати дослідження можуть бути використані органами державного управління при формуванні

продовольчої та зовнішньоекономічної політики, суб'єктами господарювання агропродовольчої сфери при оцінці ризиків функціонування на світовому ринку.

Результати дослідження було апробовано під час наукового семінару: Трачук М. Фактори формування та розвитку глобального ринку продовольства. Матеріали V студентського наукового семінару «Міжнародні економічні відносини в контексті викликів і загроз ХХІ століття». Луцьк: ЛНТУ, 2026. С. 150-154.

Автор засвідчує, що під час виконання роботи використовував інструменти штучного інтелекту виключно як допоміжний засіб для уточнення формулювань та опрацювання літератури. Усі твердження, висновки та результати дослідження належать автору та ґрунтуються на власному аналізі, а дані, згенеровані ШІ, були перевірені на достовірність та відповідність академічній доброчесності.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ ПРОДОВОЛЬСТВА

1.1. Сутність та структура глобального ринку продовольства

Теоретичне осмислення сутності глобального ринку продовольства передбачає визначення його економічної природи, основних функцій, суб'єктів та механізмів взаємодії між ними. Особливого значення набуває дослідження структурних компонентів цього ринку, зокрема товарної, регіональної, інституційної та функціональної структури, що дозволяє комплексно оцінити закономірності його розвитку та сучасні тенденції трансформації. Аналіз структури глобального ринку продовольства дає можливість виявити ключові центри виробництва й споживання продовольства, визначити роль міжнародної торгівлі у забезпеченні продовольчої безпеки та оцінити перспективи розвитку світової агропродовольчої системи.

Економічна природа глобального ринку продовольства полягає у системі міжнародних економічних відносин, що виникають між державами, виробниками, споживачами, торговельними посередниками та міжнародними інституціями у процесі виробництва, обміну, розподілу та споживання продовольчих товарів. Глобальний ринок продовольства виступає складовою світового господарства та функціонує на основі взаємодії попиту і пропозиції, міжнародного поділу праці, спеціалізації країн у виробництві окремих видів агропродовольчої продукції та розвитку міжнародної торгівлі, а його економічна сутність проявляється у забезпеченні безперервного руху продовольчих ресурсів між країнами та регіонами світу з метою задоволення потреб населення у продуктах харчування та підтримання глобальної продовольчої безпеки [16].

Особливістю економічної природи глобального ринку продовольства є його тісний зв'язок із базовими потребами суспільства, оскільки продовольство

належить до категорії життєво необхідних благ. На відміну від багатьох інших сегментів світового ринку, продовольчий ринок характеризується високим рівнем соціальної значущості та стратегічної важливості для національної безпеки держав, як наслідок функціонування глобального ринку продовольства супроводжується активним державним та міжнародним регулюванням, спрямованим на стабілізацію цін, підтримку виробників, формування продовольчих резервів і забезпечення доступності харчових продуктів для населення [4].

Функціонування глобального ринку продовольства має низку специфічних особливостей, зокрема воно характеризується високою залежністю від природно-кліматичних умов, сезонності виробництва та біологічних циклів сільськогосподарської продукції, що обумовлює нестабільність обсягів виробництва, коливання цін та необхідність формування міжнародних запасів продовольства [2]. Водночас розвиток сучасних технологій, цифровізації аграрного сектору та інноваційних методів виробництва сприяє підвищенню продуктивності та ефективності функціонування глобального продовольчого ринку.

Ще однією важливою особливістю є нерівномірність територіального розміщення виробництва і споживання продовольства, зокрема значна частина країн світу не здатна повністю забезпечити власні потреби у продовольстві, що посилює їх залежність від імпорту та міжнародної кон'юнктури. Водночас окремі держави виступають провідними експортерами аграрної продукції, формуючи глобальні центри продовольчого впливу, внаслідок чого глобальний ринок продовольства характеризується високим рівнем взаємозалежності національних економік та чутливістю до геополітичних, економічних і логістичних ризиків.

Суттєвою рисою функціонування глобального ринку продовольства є також зростання ролі транснаціональних корпорацій, міжнародних фінансових інституцій та міжнародних організацій у формуванні світових продовольчих потоків, які впливають на ціноутворення, стандарти якості продукції, правила міжнародної торгівлі та механізми регулювання агропродовольчих відносин.

Одночасно сучасний глобальний ринок продовольства дедалі більше орієнтується на принципи сталого розвитку, екологізації виробництва та забезпечення продовольчої безпеки, що визначає нові напрями його трансформації у XXI столітті [10].

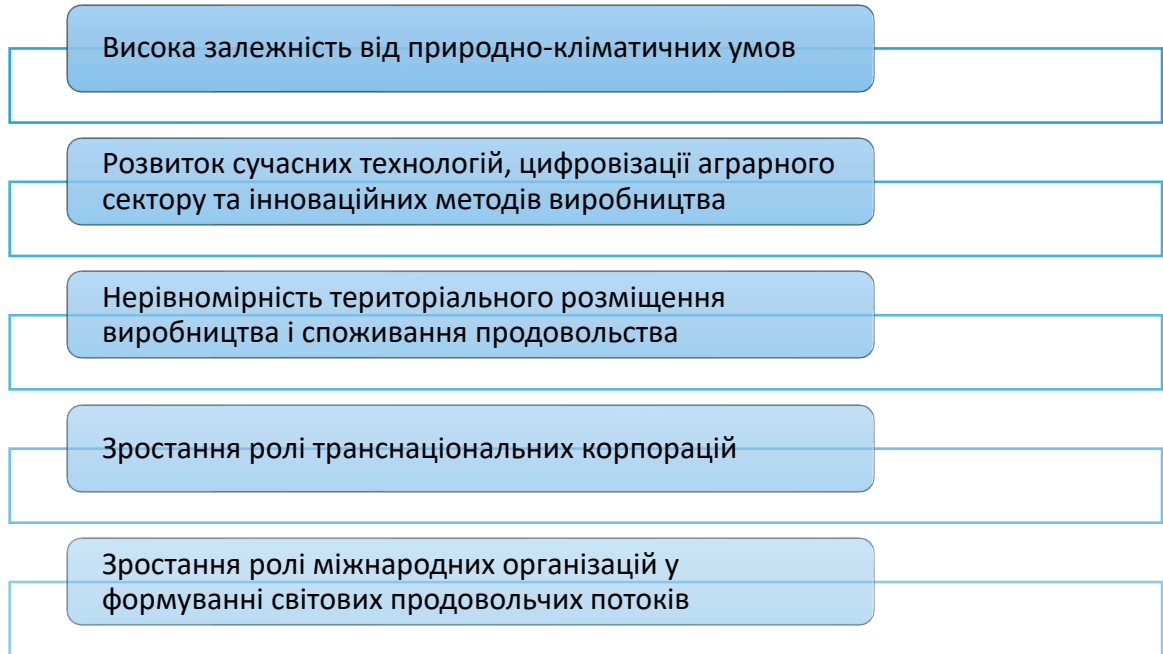

Рисунок 1.1. Особливості функціонування глобального ринку продовольства

Джерело: складено автором.

Основними суб'єктами глобального ринку продовольства виступають держави, транснаціональні корпорації та міжнародні організації, діяльність яких визначає напрями розвитку світової агропродовольчої системи, масштаби міжнародної торгівлі продовольством, механізми регулювання ринку та рівень глобальної продовольчої безпеки. Їх взаємодія формує сучасну архітектуру глобального продовольчого простору та забезпечує функціонування міжнародних ланцюгів виробництва, постачання і споживання продовольчих товарів [17].

Держави є базовими суб'єктами глобального ринку продовольства, оскільки саме вони формують національну аграрну політику, регулюють виробництво та експорт продовольства, забезпечують продовольчу безпеку населення і визначають умови участі у міжнародній торгівлі. Роль держав на

глобальному продовольчому ринку проявляється через систему митно-тарифного регулювання, аграрного субсидування, підтримки національних виробників, встановлення стандартів якості та безпеки харчових продуктів. Провідні аграрні держави, які мають значний ресурсний потенціал та високий рівень розвитку аграрного сектору, формують основні обсяги світового експорту продовольства та впливають на глобальну кон'юнктуру ринку. Водночас держави-імпортери продовольства значною мірою залежать від стабільності міжнародних поставок, світових цін та геополітичної ситуації.

Особливу роль у функціонуванні глобального ринку продовольства відіграють транснаціональні корпорації, які контролюють значну частину світового виробництва, переробки, логістики та реалізації агропродовольчої продукції. Саме транснаціональні корпорації забезпечують інтеграцію національних ринків у єдину глобальну систему, формуючи міжнародні ланцюги доданої вартості, а їх діяльність охоплює виробництво сільськогосподарської сировини, переробку продуктів харчування, транспортування, зберігання, маркетинг та роздрібну торгівлю [22]. Завдяки значним фінансовим ресурсам, інноваційним технологіям і глобальній мережі постачання транснаціональні корпорації мають суттєвий вплив на ціноутворення, структуру попиту і пропозиції, стандарти якості продукції та конкурентне середовище на світовому ринку продовольства. Водночас посилення їх впливу супроводжується концентрацією ринкової влади, що може створювати ризики монополізації окремих сегментів продовольчого ринку [10].

Важливими суб'єктами глобального ринку продовольства є міжнародні організації, які виконують координаційну, регуляторну, аналітичну та гуманітарну функції, відповідно їх діяльність спрямована на забезпечення стабільності світового продовольчого ринку, розвиток міжнародного співробітництва, подолання голоду та підтримку сталого розвитку аграрного сектору. Серед ключових міжнародних організацій особливе значення мають Продовольча та сільськогосподарська організація ООН, Світова організація торгівлі, Світовий банк, Міжнародний валютний фонд та Всесвітня продовольча

програма ООН [24; 26; 27; 35; 36; 37]. Вони здійснюють моніторинг глобального продовольчого ринку, формують міжнародні стандарти торгівлі та безпеки харчових продуктів, надають фінансову й технічну допомогу країнам, що розвиваються, а також координують міжнародні програми боротьби з продовольчими кризами.

Взаємодія держав, транснаціональних корпорацій та міжнародних організацій визначає особливості функціонування сучасного глобального ринку продовольства і саме баланс економічних інтересів цих суб'єктів формує механізми міжнародного продовольчого забезпечення, впливає на рівень цінової стабільності, доступність продовольства та перспективи розвитку світової агропродовольчої системи в умовах глобальних трансформацій.

1.2. Фактори формування та розвитку глобального ринку продовольства

Формування та розвиток глобального ринку продовольства відбувається під впливом сукупності економічних, демографічних, природно-кліматичних, технологічних, політичних та соціальних факторів, які визначають масштаби виробництва, структуру попиту і пропозиції, напрями міжнародної торгівлі та рівень продовольчої безпеки у світі. Взаємодія цих факторів формує сучасну архітектуру світового продовольчого ринку та обумовлює його динамічний характер розвитку.

Одним із ключових факторів є демографічний фактор, що проявляється у постійному зростанні чисельності населення світу та збільшенні потреб у продовольстві. Зростання населення супроводжується підвищенням попиту на продукти харчування, особливо у країнах, що розвиваються, де спостерігається швидка урбанізація та зміна структури споживання, а підвищення рівня доходів населення сприяє трансформації харчових уподобань, зростанню споживання

продукції з високою доданою вартістю, м'ясної та переробленої продукції, що стимулює розвиток міжнародної торгівлі продовольством.

Важливу роль у формуванні глобального ринку продовольства відіграють природно-ресурсні та кліматичні фактори, зокрема нерівномірність забезпеченості країн земельними, водними та агрокліматичними ресурсами обумовлює міжнародну спеціалізацію у виробництві окремих видів продовольства. Країни з високим аграрним потенціалом формують основні експортні потоки сільськогосподарської продукції, тоді як держави з обмеженими ресурсами значною мірою залежать від імпорту продовольства. Водночас зміни клімату, деградація ґрунтів, дефіцит водних ресурсів та зростання частоти природних катастроф негативно впливають на стабільність світового продовольчого виробництва та підвищують ризики продовольчих криз.

Суттєвим фактором розвитку глобального ринку продовольства є науково-технологічний прогрес: впровадження сучасних аграрних технологій, автоматизація виробництва, цифровізація агробізнесу, розвиток біотехнологій та інноваційних методів зберігання і транспортування продукції сприяють підвищенню продуктивності аграрного сектору та розширенню міжнародних продовольчих потоків. Технологічний розвиток забезпечує зростання ефективності виробництва, скорочення втрат продукції та підвищення якості продовольства, що позитивно впливає на конкурентоспроможність країн на світовому ринку [21].

Значний вплив на функціонування глобального ринку продовольства мають економічні фактори, серед яких рівень розвитку світової економіки, динаміка міжнародної торгівлі, коливання валютних курсів, цінова кон'юнктура та інвестиційна активність у аграрному секторі. Лібералізація міжнародної торгівлі, розвиток транспортної та логістичної інфраструктури, поглиблення міжнародної економічної інтеграції сприяють розширенню глобального продовольчого ринку та підвищенню взаємозалежності національних економік. Водночас економічні кризи, інфляційні процеси та нестабільність фінансових

ринків можуть призводити до порушення продовольчих ланцюгів і зростання світових цін на продовольство [11; 16].

Важливими факторами є також політичні та геополітичні чинники, зокрема державна аграрна політика, система митно-тарифного регулювання, експортні обмеження, санкції, міжнародні торговельні угоди та рівень політичної стабільності безпосередньо впливають на функціонування глобального продовольчого ринку, а геополітичні конфлікти, військові дії та порушення міжнародної логістики здатні суттєво дестабілізувати світові продовольчі ринки, спричиняючи дефіцит окремих видів продукції та різкі коливання цін.

Окрему роль відіграють соціальні та екологічні фактори. Зростання уваги до питань здорового харчування, екологічної безпеки, органічного виробництва та принципів сталого розвитку змінює структуру глобального попиту на продовольство, тобто споживачі дедалі більше орієнтуються на якісну, безпечну та екологічно чисту продукцію, що стимулює розвиток нових сегментів світового продовольчого ринку. Одночасно посилюються вимоги до екологізації аграрного виробництва, скорочення викидів парникових газів та раціонального використання природних ресурсів. Таким чином, глобальний ринок продовольства формується під впливом комплексу взаємопов'язаних факторів, які визначають особливості його функціонування, рівень стабільності та перспективи подальшого розвитку, а їх вплив є динамічним і залежить від трансформацій світової економіки, міжнародних відносин та глобальних викликів сучасності.

Природно-кліматичні та ресурсні фактори є базовими передумовами формування і розвитку глобального ринку продовольства, оскільки саме вони визначають можливості виробництва сільськогосподарської продукції, рівень забезпеченості продовольчими ресурсами та міжнародну спеціалізацію країн у світовому агропродовольчому поділі праці. Від ступеня забезпеченості природними ресурсами значною мірою залежить конкурентоспроможність держав на світовому продовольчому ринку та їх здатність формувати експортний потенціал.

Рисунок 1.2. Фактори формування та розвитку глобального ринку продовольства

Джерело: складено автором.

Ключове значення серед ресурсних факторів мають земельні ресурси, які виступають основною матеріальною базою аграрного виробництва. Наявність родючих ґрунтів, значних площ сільськогосподарських угідь та сприятливих агрокліматичних умов створює передумови для розвитку високопродуктивного сільського господарства та формування значних обсягів експорту продовольства. Саме тому країни, які володіють значним земельним потенціалом, займають провідні позиції на світовому ринку зернових, олійних культур та іншої аграрної продукції.

Важливу роль відіграють кліматичні умови, зокрема температурний режим, рівень опадів, тривалість вегетаційного періоду та частота природних явищ. Вони визначають структуру сільськогосподарського виробництва, спеціалізацію регіонів та продуктивність аграрного сектору. Нерівномірність кліматичних умов у світі обумовлює формування міжнародних продовольчих потоків і залежність окремих країн від імпорту продовольства.

Суттєвий вплив на функціонування глобального ринку продовольства мають сучасні кліматичні зміни, зокрема підвищення середньорічних температур, посухи, повені, деградація ґрунтів та дефіцит водних ресурсів негативно впливають на обсяги аграрного виробництва та спричиняють нестабільність світових продовольчих ринків. Унаслідок цього зростає ризик продовольчих криз, коливань цін та порушення міжнародних ланцюгів постачання. Особливо вразливими є країни, економіка яких значною мірою залежить від аграрного сектору та природних умов виробництва.

Окреме значення мають водні ресурси, оскільки забезпечення сільського господарства водою є необхідною умовою стабільного виробництва продовольства. Обмеженість прісної води та нерівномірність її розподілу між регіонами світу формують додаткові ризики для глобальної продовольчої системи, а виснаження природних ресурсів та екологічні проблеми стимулюють перехід до ресурсозберігаючих моделей аграрного виробництва та розвитку концепції сталого продовольчого забезпечення.

Технологічні зміни та інновації виступають одним із ключових факторів трансформації глобального ринку продовольства, забезпечуючи підвищення продуктивності аграрного виробництва, ефективності використання ресурсів та конкурентоспроможності агропродовольчого сектору. У сучасних умовах науково-технічний прогрес суттєво змінює механізми функціонування світового продовольчого ринку, формуючи нові підходи до виробництва, переробки, транспортування та реалізації продовольчої продукції.

Одним із головних напрямів технологічних змін є цифровізація аграрного сектору, зокрема використання систем точного землеробства, супутникового моніторингу, безпілотних технологій, сенсорних систем та штучного інтелекту дозволяє оптимізувати виробничі процеси, зменшити витрати ресурсів та підвищити врожайність сільськогосподарських культур. Завдяки цифровим технологіям аграрне виробництво стає більш прогнозованим, ефективним та адаптивним до змін зовнішнього середовища.

Важливу роль у розвитку глобального продовольчого ринку відіграють біотехнології та генетичні інновації: створення високопродуктивних сортів рослин і порід тварин, розвиток генетичної селекції та біоінженерії сприяють підвищенню стійкості аграрного виробництва до кліматичних змін, шкідників і хвороб, водночас використання генетично модифікованих організмів залишається предметом міжнародних дискусій через екологічні та соціальні ризики [1].

Суттєве значення мають інновації у сфері зберігання, транспортування та переробки продовольства, оскільки розвиток логістичних технологій, систем охолодження, вакуумного пакування та сучасної інфраструктури дозволяє скорочувати втрати продукції, продовжувати терміни її зберігання та забезпечувати стабільність міжнародних поставок продовольства, що сприяє поглибленню інтеграції національних ринків у глобальну продовольчу систему та активізації міжнародної торгівлі.

Інноваційний розвиток агропродовольчого сектору також пов'язаний із поширенням принципів сталого розвитку та екологізації виробництва, оскільки сучасні технології спрямовані на скорочення негативного впливу аграрного виробництва на навколишнє середовище, зниження рівня викидів парникових газів, раціональне використання земельних і водних ресурсів, а також розвиток органічного виробництва. Унаслідок цього глобальний ринок продовольства поступово трансформується у напрямі формування екологічно орієнтованої та інноваційної моделі розвитку.

Таким чином, технологічні зміни та інновації є визначальним фактором модернізації глобального ринку продовольства, забезпечуючи підвищення ефективності агропродовольчого виробництва, адаптацію до сучасних викликів та формування нових конкурентних переваг у світовій економіці.

1.3. Продовольчої безпека в системі координат глобального ринку продовольства

Теоретичні підходи до розуміння продовольчої безпеки формувалися під впливом еволюції світової економіки, розвитку міжнародних продовольчих відносин, загострення проблем голоду та нерівномірного доступу населення до продовольства. У сучасній економічній науці продовольча безпека розглядається як багатокомпонентна соціально-економічна категорія, що поєднує питання виробництва, розподілу, доступності, якості та стабільності забезпечення населення продуктами харчування. Теоретичне осмислення продовольчої безпеки здійснюється в межах декількох концептуальних підходів, кожен із яких акцентує увагу на окремих аспектах функціонування продовольчої системи.

Одним із базових є виробничий підхід, відповідно до якого продовольча безпека ототожнюється насамперед із здатністю держави забезпечувати достатній обсяг виробництва продовольства для задоволення внутрішніх потреб населення. У межах цього підходу ключова увага приділяється рівню розвитку аграрного сектору, продуктивності сільського господарства, самозабезпеченості країни продовольством та наявності стратегічних запасів. Виробничий підхід тривалий час домінував у міжнародній практиці, особливо після світових продовольчих криз другої половини XX століття, коли основним завданням вважалося нарощування обсягів виробництва продуктів харчування.

Суттєвий внесок у розвиток теорії продовольчої безпеки здійснив економічний підхід, який акцентує увагу не лише на фізичній наявності продовольства, але й на економічній доступності продуктів харчування для населення. Представники цього підходу вважають, що навіть за достатніх обсягів виробництва продовольства населення може страждати від голоду через низькі доходи, соціальну нерівність та обмежений доступ до ресурсів. Важливу роль у формуванні цього підходу відіграли дослідження Амартія Сен, який у концепції «прав на продовольство» обґрунтував, що причиною голоду часто є не дефіцит продовольства, а відсутність економічних можливостей для його придбання.

У сучасних умовах широкого поширення набув комплексний або системний підхід до розуміння продовольчої безпеки, відповідно до якого продовольча безпека розглядається як багаторівнева система, що включає фізичну наявність продовольства, економічну та соціальну доступність, якість і безпечність харчових продуктів, стабільність продовольчого забезпечення та стійкість продовольчих систем до зовнішніх ризиків. У межах цього підходу продовольча безпека охоплює не лише аграрне виробництво, але й логістику, міжнародну торгівлю, екологічну політику, соціальний захист населення та інституційне регулювання продовольчих ринків.

Важливе місце займає інституційний підхід, який акцентує увагу на ролі державних інституцій, міжнародних організацій, правових механізмів та системи глобального управління у забезпеченні продовольчої безпеки. Представники цього підходу розглядають продовольчу безпеку як результат ефективної взаємодії між державою, ринком та міжнародними структурами. «Особливого значення набуває діяльність Продовольча та сільськогосподарська організація ООН, яка сформувала сучасне міжнародне трактування продовольчої безпеки як стану, за якого всі люди у будь-який час мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої, безпечної та поживної їжі для ведення активного і здорового життя» [4].

У XXI столітті дедалі більшого значення набуває екологічний підхід, що пов'язує продовольчу безпеку із принципами сталого розвитку та екологічної стійкості агропродовольчих систем. У межах цього підходу наголошується на необхідності раціонального використання природних ресурсів, адаптації аграрного виробництва до кліматичних змін, скорочення негативного впливу сільського господарства на навколишнє середовище та розвитку екологічно безпечних технологій виробництва продовольства. Продовольча безпека розглядається не лише як забезпечення поточних потреб населення, але і як здатність зберегти ресурсний потенціал для майбутніх поколінь [9].

Окремо слід виокремити глобалізаційний підхід, який розглядає продовольчу безпеку в контексті міжнародної економічної інтеграції та

функціонування глобального ринку продовольства. У межах цього підходу продовольча безпека окремих держав значною мірою залежить від стабільності міжнародної торгівлі, функціонування глобальних ланцюгів постачання, світової цінової кон'юнктури та геополітичної ситуації, а глобалізація створює нові можливості для забезпечення населення продовольством, але водночас посилює вразливість національних продовольчих систем до зовнішніх криз і ризиків. Таким чином, сучасні теоретичні підходи до розуміння продовольчої безпеки свідчать про багатовимірний характер цієї категорії, вони демонструють поступовий перехід від вузького трактування продовольчої безпеки як забезпечення достатніх обсягів виробництва продовольства до комплексного розуміння, що охоплює економічні, соціальні, екологічні, інституційні та глобальні аспекти функціонування продовольчих систем.

Поняття «продовольча безпека» є однією з ключових категорій сучасної економічної науки, міжнародних економічних відносин та глобальної соціально-економічної політики, сутність якої формується на перетині економічних, соціальних, екологічних та політичних аспектів розвитку суспільства й відображає здатність держави та світової спільноти забезпечувати населення достатньою кількістю безпечного та якісного продовольства [25].

«Уперше проблема продовольчої безпеки на глобальному рівні набула особливого значення після світової продовольчої кризи 1970-х років, де на початковому етапі продовольча безпека трактувалася переважно як забезпечення достатніх обсягів виробництва та наявності продовольства, саме тому ранні підходи були орієнтовані насамперед на аграрне виробництво та створення стратегічних продовольчих резервів» [28].

Одне з найбільш поширених визначень було сформульоване Продовольча та сільськогосподарська організація ООН, відповідно до якого «продовольча безпека існує тоді, коли всі люди у будь-який час мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої, безпечної й поживної їжі, яка відповідає їхнім харчовим потребам та уподобанням для підтримання активного і здорового життя, що стало основою сучасного комплексного підходу до розуміння

продовольчої безпеки та закріпило чотири її основні складові: наявність продовольства, доступність, стабільність та якість харчування» [14].

Основні підходи до класифікації глобального ринку продовольства базуються на визначенні ключових ознак, що характеризують особливості виробництва, обігу, споживання та міжнародного руху продовольчих товарів. Класифікація дозволяє систематизувати структуру світового продовольчого ринку, виявити закономірності його функціонування та оцінити рівень розвитку окремих сегментів у контексті глобальних економічних трансформацій.

Одним із найбільш поширених є товарний підхід до класифікації, відповідно до якого глобальний ринок продовольства поділяється за видами продовольчої продукції: у межах цього підходу виокремлюють ринки зернових культур, олійних культур, м'яса та м'ясопродуктів, молочної продукції, риби та морепродуктів, цукру, фруктів і овочів, напоїв та продуктів глибокої переробки, зокрема такий підхід дає можливість досліджувати особливості попиту і пропозиції окремих товарних груп, визначати рівень їх конкурентоспроможності та оцінювати вплив цінової кон'юнктури на міжнародну торгівлю.

Важливе значення має регіональний підхід, який передбачає класифікацію глобального ринку продовольства за географічною ознакою, відповідно у цьому контексті виокремлюють регіональні продовольчі ринки Європи, Північної Америки, Азійсько-Тихоокеанського регіону, Латинської Америки, Африки та Близького Сходу, а сама регіональна класифікація дозволяє врахувати специфіку ресурсного забезпечення, рівень економічного розвитку, структуру споживання та особливості зовнішньоторговельної спеціалізації окремих країн і регіонів світу. Крім того, цей підхід сприяє дослідженню міжрегіональних продовольчих потоків та оцінці ступеня інтеграції національних ринків у глобальну продовольчу систему.

Функціональний підхід базується на визначенні місця суб'єктів у системі руху продовольства від виробника до кінцевого споживача, де глобальний ринок продовольства охоплює ринки сировинної сільськогосподарської продукції, ринки переробленого продовольства, логістичні та дистрибуційні сегменти, а

також сферу роздрібної торгівлі, як наслідок така класифікація дозволяє дослідити механізми формування доданої вартості, особливості функціонування глобальних ланцюгів постачання та роль транснаціональних корпорацій у міжнародному продовольчому обігу.

Суттєвого поширення набув інституційний підхід, відповідно до якого ринок класифікується за типами суб'єктів, що беруть участь у його функціонуванні. У межах цього підходу виокремлюють державний сектор, транснаціональні корпорації, міжнародні організації, аграрні підприємства, торговельні компанії, фінансові установи та споживачів, а інституційна класифікація дозволяє визначити рівень впливу окремих учасників на формування глобальної продовольчої політики, ціноутворення та регулювання міжнародної торгівлі продовольством.

Окремим напрямом є класифікація за рівнем технологічної обробки продукції, де розрізняють ринки первинної аграрної сировини, продукції середнього ступеня переробки та високотехнологічного продовольства з високою доданою вартістю – така класифікація дає змогу оцінити структурні зміни у світовій торгівлі продовольством, рівень інноваційності агропродовольчого сектору та ефективність міжнародної спеціалізації країн [32].

В умовах сучасних трансформацій дедалі більшого значення набуває екологічний підхід до класифікації глобального ринку продовольства, який передбачає поділ ринку на сегменти традиційного, органічного, екологічно сертифікованого та функціонального продовольства. Такий підхід відображає зростання ролі принципів сталого розвитку, екологічної безпеки та відповідального споживання у формуванні глобального попиту на продовольчу продукцію.

Таким чином, класифікація глобального ринку продовольства здійснюється на основі різних методологічних підходів, кожен із яких дозволяє комплексно дослідити окремі аспекти його функціонування. Поєднання товарного, регіонального, функціонального, інституційного, технологічного та екологічного

підходів забезпечує системне розуміння структури глобального продовольчого ринку та тенденцій його розвитку в умовах глобалізації світової економіки.

Сучасні дослідження продовольчої безпеки дедалі більше пов'язуються із концепцією сталого розвитку, зокрема, Організація Об'єднаних Націй розглядає забезпечення продовольчої безпеки як одну з ключових глобальних цілей сталого розвитку, що передбачає подолання голоду, розвиток сталого сільського господарства та забезпечення рівного доступу до якісного харчування.

Отже, сутність поняття «продовольча безпека» еволюціонувала від вузького трактування як забезпечення достатніх обсягів продовольства до комплексного багатовимірного розуміння, що охоплює фізичну наявність, економічну доступність, якість, безпечність та стабільність продовольчого забезпечення населення. Теоретичні підходи, сформовані провідними науковцями та міжнародними організаціями, створили сучасне концептуальне підґрунтя для дослідження глобальної продовольчої системи та механізмів забезпечення продовольчої безпеки у світі на основі використання потенціалу ринку продовольства.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ ПРОДОВОЛЬСТВА НА ПРОДОВОЛЬЧУ БЕЗПЕКУ

2.1. Аналіз сучасних тенденцій розвитку глобального ринку продовольства

Сучасний глобальний ринок продовольства є однією з ключових складових світової економіки, оскільки забезпечує продовольчу безпеку населення, формує міжнародні торговельні потоки та визначає рівень соціально-економічної стабільності багатьох держав. У ХХІ столітті розвиток глобального продовольчого ринку відбувається під впливом комплексної взаємодії економічних, політичних, технологічних, екологічних і демографічних чинників. Військові конфлікти, зміни клімату, інфляційні процеси, трансформація споживчих моделей та цифровізація аграрного сектору суттєво змінюють структуру світового продовольчого забезпечення.

Однією з базових тенденцій розвитку глобального ринку продовольства є постійне збільшення глобального попиту на продукти харчування, що пояснюється зростанням чисельності населення світу, урбанізацією, підвищенням рівня доходів у країнах, що розвиваються, зміною структури харчування населення. Зокрема За оцінками [35], у 2024 році близько 673 млн осіб у світі залишалися недоїдаючими, хоча загальна ситуація дещо покращилася порівняно з попередніми роками.. Особливо швидко зростає попит на м'ясну продукцію, молочні товари, рибу та морепродукти, органічні продукти, продукти швидкого приготування, функціональне харчування. У країнах Азії та Африки спостерігається активне збільшення споживання білкової продукції, що стимулює розвиток глобальної торгівлі зерновими культурами та кормами [29].

Таблиця 2.1. – Динаміка світового виробництва продовольства у 2015–2025 рр.

Рік	Світове виробництво зернових, млрд т	Індекс світового аграрного виробництва (2015=100)	Характеристика тенденцій
2015	2,53	100	Стабілізація після продовольчих криз
2016	2,59	102	Зростання врожайності
2017	2,64	104	Розширення світової торгівлі
2018	2,61	105	Кліматичні ризики у Європі
2019	2,71	108	Зростання попиту в Азії
2020	2,77	111	Пандемія COVID-19, логістичні порушення
2021	2,80	114	Відновлення глобального попиту
2022	2,76	116	Вплив війни РФ проти України
2023	2,84	119	Часткове відновлення ринків
2024	2,92	122	Зростання виробництва в Америці та Азії
2025	3,00	125	Рекордне світове виробництво зернових

Джерело: складено за [27; 29].

Станом на 2025 рік світове виробництво зернових досягло майже 3 млрд тонн, що стало історичним максимумом.

Таблиця 2.2. – Динаміка світового споживання продовольства у 2015–2025 рр.

Рік	Населення світу, млрд осіб	Споживання зернових, млрд т	Середнє споживання калорій, ккал/добу на особу
2015	7,35	2,49	2870
2016	7,43	2,54	2890
2017	7,51	2,58	2910
2018	7,59	2,60	2925
2019	7,67	2,66	2940
2020	7,75	2,71	2950
2021	7,83	2,75	2965
2022	7,95	2,79	2970
2023	8,04	2,84	2985
2024	8,11	2,89	3000
2025	8,19	2,94	3015

Джерело: складено за [24; 26].

Кліматичні зміни стали одним із найважливіших факторів нестабільності світового продовольчого ринку: посухи, повені, аномальні температури та деградація ґрунтів негативно впливають на обсяги виробництва аграрної продукції. Особливо вразливими залишаються виробництво зернових культур та тваринництво, а також ринок овочів та фруктів, водночас міжнародні організації прогнозують, що глобальне виробництво зернових у середньостроковій

перспективі зростатиме завдяки технологічній модернізації та підвищенню продуктивності аграрного сектору [29].

Однією з ключових характеристик сучасного продовольчого ринку є висока нестабільність цін, на динаміку яких впливають геополітичні конфлікти, логістичні проблеми, енергетична криза, інфляція, торговельні санкції та валютні коливання. Зокрема у 2025–2026 роках спостерігалось зростання цін на м'ясо, подорожчання овочів, підвищення вартості кави та зернових, нестабільність ринку рослинних олій [45]. Наукові дослідження підтверджують, що ризики глобальних продовольчих ринків дедалі більше мають системний характер і швидко поширюються між країнами через глобальні торговельні мережі [18].

Ще одним трендом є технологізація та цифровізація агропродовольчого сектору, яка проявляється у активному використанні штучного інтелекту, який розширює використання аналітики великих даних для прогнозування попиту та управління глобальними ланцюгами постачання, автоматизації виробництва, впровадженні біотехнологій та smart logistics. Разом з тим цифровізація дозволяє оптимізувати виробничі процеси, зменшити витрати, підвищити врожайність та покращити контроль якості продукції.

Також слід зазначити, що світовий продовольчий ринок дедалі більше орієнтується на принципи ESG та сталого розвитку, основними напрямками якого є скорочення викидів CO₂, екологізація виробництва, зменшення харчових втрат, розвиток циркулярної економіки, використання екологічного пакування.

Сучасний споживач дедалі частіше обирає органічну продукцію та рослинні альтернативи м'ясу: за даними аналітичних досліджень, у 2025 році світовий ринок свіжих продуктів демонстрував зростання завдяки популяризації здорового способу життя та екологічного споживання [42].

Глобальний ринок продовольства дедалі більше характеризується геоекономічною переорієнтацією торговельних потоків, зокрема особливо помітними є посилення ролі Китаю та зміна структури експорту США: Китай активно реалізує політику продовольчої самодостатності та розвитку

внутрішнього аграрного виробництва, що може суттєво змінити структуру світового аграрного експорту у найближчі десятиліття [41].

У підсумку ми можемо сформулювати основні проблеми та загрози глобального продовольчого ринку (рис. 2.1).

Рисунок 2.1. Основні тенденції розвитку глобального продовольчого ринку
Джерело: складено автором.

Таким чином, сучасний глобальний ринок продовольства перебуває у стані глибокої трансформації під впливом демографічних, економічних, технологічних та екологічних чинників. Основними тенденціями його розвитку є зростання попиту на продовольство, цифровізація аграрного виробництва, посилення ролі сталого розвитку, регіоналізація торговельних потоків та підвищення волатильності цін. Водночас глобальний продовольчий ринок залишається вразливим до геополітичних конфліктів, кліматичних ризиків і порушень міжнародної логістики, що обумовлює необхідність формування ефективних механізмів міжнародного співробітництва, розвитку інноваційних аграрних технологій та посилення системи глобальної продовольчої безпеки.

Протягом 2015–2025 років світовий ринок продовольства демонстрував тенденцію до стабільного зростання виробництва та споживання: глобальне виробництво зернових збільшилося майже до 3 млрд тонн, а споживання продовольства продовжувало зростати разом із чисельністю населення світу.

Водночас сучасний етап розвитку глобального продовольчого ринку характеризується високою залежністю від кліматичних, геополітичних та економічних факторів, що формує необхідність посилення міжнародної координації у сфері продовольчої безпеки, розвитку інноваційних технологій та забезпечення стійкості глобальних агропродовольчих систем.

Упродовж 2015–2025 років структура міжнародної торгівлі продовольством зазнала суттєвих трансформацій під впливом глобалізації, геополітичних конфліктів, кліматичних змін, технологічного прогресу та зміни моделей споживання. Світова продовольча торгівля стала більш диверсифікованою, цифровізованою та залежною від глобальних логістичних мереж з основними чинниками, що відображені на рис. 2.2.

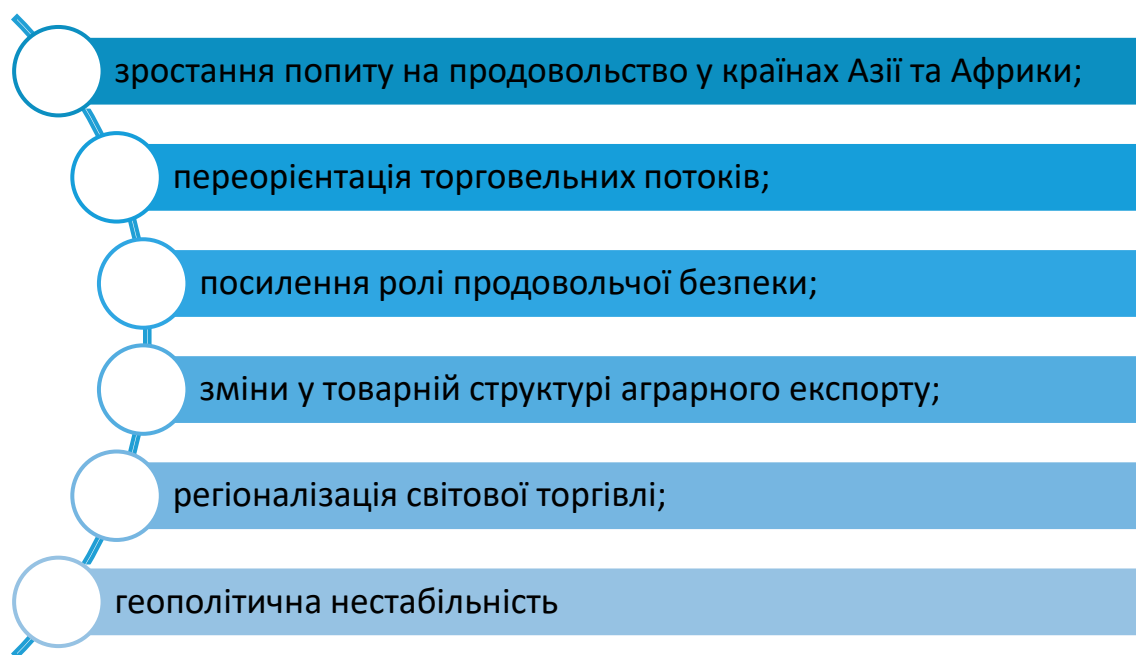

Рисунок 2.2. Основні чинниками структурних змін.

Джерело: складено автором.

За даними Світової організації торгівлі [37] та FAO [34], міжнародна торгівля агропродовольчою продукцією у 2015–2025 роках демонструвала загальне зростання, незважаючи на кризові явища світової економіки. Окреслені тенденції забезпечили відповідний обсяг динаміки світової торгівлі продовольством (табл. 2.3).

Таблиця 2.3. – Динаміка світової торгівлі продовольством у 2015–2025 рр.

Рік	Світовий експорт продовольства, трлн дол. США	Темп приросту, %	Основні фактори
2015	1,42	—	Відновлення після цінової кризи
2016	1,46	2,8	Зростання попиту в Азії
2017	1,55	6,2	Активізація глобальної торгівлі
2018	1,63	5,1	Розширення ринку країн, що розвиваються
2019	1,69	3,7	Підвищення попиту на білкову продукцію
2020	1,72	1,8	Пандемія COVID-19
2021	1,93	12,2	Відновлення світової економіки
2022	2,11	9,3	Ціновий шок та дефіцит зернових
2023	2,05	–2,8	Логістична стабілізація
2024	2,14	4,4	Відновлення аграрного виробництва
2025	2,21	3,3	Розширення торгівлі в АТР

Джерело: складено за [34; 37].

Протягом досліджуваного періоду обсяг світового експорту продовольства зріс більш ніж на 55%, що свідчить про поглиблення міжнародної спеціалізації та глобальної інтеграції аграрних ринків [29].

Окрім того однією з головних тенденцій стало поступове зменшення частки сировинної аграрної продукції та збільшення ролі перероблених харчових товарів (рис. 2.3. та 2.4.).

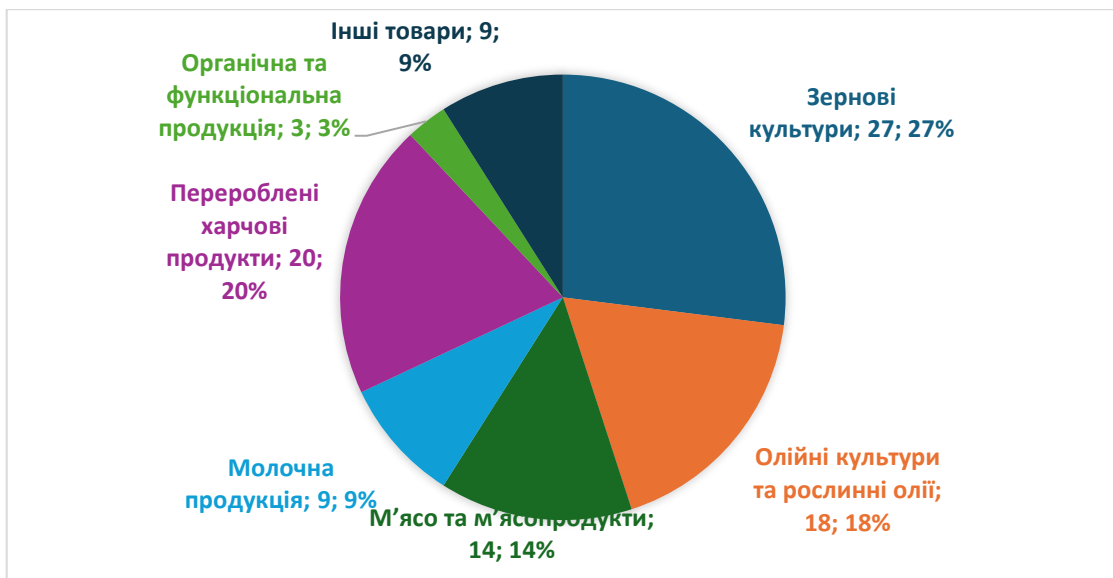

Рисунок 2.3. Товарна структура світової торгівлі продовольством у 2015 році, %

Джерело: складено автором на основі [27].

Рисунок 2.4. Товарна структура світової торгівлі продовольством у 2025 році, %

Джерело: складено автором на основі [27].

Коментуючи рис. ми можемо зазначити, що продовж 2015–2025 рр. товарна структура світової торгівлі продовольством зазнала суттєвих трансформацій, що відображають зміну глобальних споживчих пріоритетів та розвиток міжнародного агропродовольчого ринку. Частка зернових культур у структурі світової торгівлі скоротилася з 27 % до 23 %, що свідчить про поступове зниження домінування сировинної продукції у міжнародному товарообігу. Аналогічна тенденція спостерігається щодо олійних культур та рослинних олій, частка яких зменшилася з 18 % до 17 %, що пов'язано з диверсифікацією продовольчого ринку та зростанням сегменту продукції з високою доданою вартістю. Водночас зросла частка м'яса та м'ясопродуктів – з 14 % до 16 %, а також молочної продукції – з 9 % до 10 %, що зумовлено підвищенням попиту на білкові продукти у країнах, що розвиваються. Найбільш помітне зростання продемонстрували перероблені харчові продукти, частка яких збільшилася з 20 % до 26 %, що свідчить про посилення ролі технологічної переробки та розвитку глобальних ланцюгів доданої вартості. Водночас частка органічної та функціональної продукції зросла удвічі – з 3 % до 6 %, що відображає поширення тенденцій здорового харчування, екологізації виробництва та зростання

споживчої уваги до якості продовольства. Скорочення частки інших товарів з 9 % до 2 % свідчить про концентрацію світової торгівлі навколо ключових категорій продовольчої продукції та поступову структурну спеціалізацію глобального продовольчого ринку.

Попри зниження питомої ваги зернових у загальній структурі торгівлі, саме зернові залишаються основою глобальної продовольчої безпеки. Найбільшими експортерами у 2015–2025 роках були: США, Бразилія, Україна, Аргентина, Канада.

Таблиця 2.4. – Географічна структура світової торгівлі зерновими у 2024-2025 рр.

Країна	Основні експортні позиції	Обсяг експорту у 2024–2025 рр.	Частка / позиція на світовому ринку
США	Кукурудза, соя, пшениця, м'ясопродукти	кукурудза – близько 68–78 млн т; 14,1 млрд дол. США	1 місце серед експортерів кукурудзи
Бразилія	Кукурудза, соя, м'ясо, цукор	кукурудза – близько 43 млн т; 8,1 млрд дол. США	2 місце серед експортерів кукурудзи
Україна	Кукурудза, пшениця, соняшникова олія	кукурудза – 22–24,5 млн т; 5,07 млрд дол. США	4 місце у світі; 12,6 % світового ринку кукурудзи
Аргентина	Кукурудза, соя, рослинні олії	кукурудза – близько 37 млн т; 7,1 млрд дол. США	один із провідних світових експортерів зернових
Канада	Пшениця, ріпак, зернові культури	пшениця – близько 28 млн т	один із найбільших експортерів пшениці у світі

Джерело: складено за [5; 6].

Війна росії проти України у 2022 році суттєво змінила глобальні маршрути поставок зерна та спричинила різке підвищення світових цін на продовольство [7]. Однією з найважливіших тенденцій стало стрімке збільшення ролі країн Азії у світовій продовольчій торгівлі. Основними імпортерами стали Китай (соя, молочна продукція, м'ясо), Індія, Індонезія, В'єтнам.

Європейський Союз зберігав провідні позиції у торгівлі молочною продукцією, вином, готовими харчовими продуктами, органічною продукцією. Водночас ЄС посилив екологічні стандарти, вимоги щодо вуглецевого сліду,

регулювання імпорту аграрної продукції, що суттєво вплинуло на структуру світових продовольчих потоків [38].

У 2015–2025 роках міжнародна продовольча торгівля стала значно більш технологізованою за рахунок цифровізації логістики, автоматизації складських систем, використання blockchain, розвитку електронної комерції, smart supply chains. Окрім того пандемія COVID-19 стимулювала розвиток онлайн-торгівлі продовольством, локалізацію окремих ланцюгів постачання та диверсифікацію імпортних джерел. В контексті цього після 2020 року багато держав переглянули свої підходи до імпортової залежності і основними напрямками стали формування стратегічних резервів, підтримка національного аграрного виробництва, диверсифікація постачальників, посилення контролю за експортом критично важливих товарів, що сприяло посиленню елементів регіоналізації у міжнародній торгівлі продовольством.

Отже протягом 2015–2025 років структура міжнародної торгівлі продовольством зазнала глибоких трансформацій: основними тенденціями стали зростання ролі переробленої продукції, зміщення центрів глобального попиту до країн Азії, посилення значення продовольчої безпеки та цифровізація торговельних процесів. Водночас міжнародна торгівля продовольством стала більш чутливою до геополітичних, кліматичних та логістичних ризиків, що формує нові вимоги до глобальної координації агропродовольчої політики, розвитку стійких ланцюгів постачання та забезпечення стабільності світового продовольчого ринку.

2.2. Основні ризики функціонування глобального ринку продовольства

Сучасний глобальний ринок продовольства характеризується високим рівнем взаємозалежності між країнами, регіонами та міжнародними логістичними системами. У 2015–2025 роках глобальні продовольчі системи

зазнали суттєвих трансформацій під впливом пандемії COVID-19, кліматичних змін, війни РФ проти України, енергетичної кризи та інфляційних процесів, що суттєво посилює ризиковість функціонування міжнародного ринку продовольства.

Аналітичні оцінки міжнародних організацій свідчать про зростання системної нестабільності глобальної продовольчої системи, що проявляється у коливанні цін, зростанні дефіциту ресурсів, посиленні продовольчої нерівності та порушенні міжнародних ланцюгів постачання.

На нашу думку кліматичні зміни є одним із ключових факторів дестабілізації світового продовольчого ринку, зокрема за даними FAO [26], у 2024 році близько 3,8 млрд осіб проживали у регіонах, що характеризуються високим рівнем водного дефіциту. Водночас понад 30% світових сільськогосподарських земель піддаються деградації, до 20% врожайності зернових у окремих регіонах уже залежить від кліматичних аномалій, а глобальні втрати аграрного виробництва через екстремальні погодні явища у 2023 році перевищили 123 млрд дол. США. Особливо вразливими залишаються країни Африки, Південна Азія та Близький Схід.

Таблиця 2.5. – Вплив кліматичних змін на аграрне виробництво

Показник	2015	2025
Частка деградованих с/г земель, %	24	31
Кількість масштабних посух у світі	38	61
Втрати аграрного виробництва через кліматичні фактори, млрд дол.	68	123
Населення у зоні водного дефіциту, млрд осіб	2,9	3,8

Джерело: складено за [26; 27].

Геополітична нестабільність суттєво впливає на світову продовольчу безпеку, зокрема до 2022 року Україна забезпечувала близько 10% світового експорту пшениці, понад 15% експорту кукурудзи та майже 50% світового експорту соняшникової олії. Після початку повномасштабної війни світові ціни на пшеницю у 2022 році зросли більш ніж на 60%, індекс продовольчих цін FAO

досяг історичного максимуму - 159,7 пункту у березні 2022 року (табл. 2.6), а понад 345 млн осіб у світі опинилися у стані гострої продовольчої небезпеки [44].

Таблиця 2.6. – Вплив геополітичних криз на продовольчий ринок

Показник	2020	2022	2025
Індекс продовольчих цін FAO	98,1	159,7	124,3
Світова ціна пшениці, дол./т	228	398	276
Кількість країн із продовольчими обмеженнями	12	34	21
Населення у стані гострої продовольчої небезпеки, млн осіб	135	345	281

Джерело: складено за [27; 44].

Дані таблиці свідчать, що геополітичні кризи суттєво дестабілізували світовий продовольчий ринок у 2020–2025 роках: індекс продовольчих цін FAO зріс із 98,1 у 2020 році до 159,7 у 2022 році, що відображало різке подорожчання базових продуктів харчування внаслідок воєнних конфліктів, логістичних обмежень та енергетичної нестабільності. У 2025 році індекс знизився до 124,3, однак залишився вищим за докризовий рівень, що свідчить про неповне відновлення глобального ринку. Аналогічна тенденція спостерігалася щодо світових цін на пшеницю: у 2022 році вони досягли 398 дол./т проти 228 дол./т у 2020 році, що стало наслідком скорочення експорту зерна та порушення міжнародних торговельних маршрутів. У 2025 році ціни частково стабілізувалися до 276 дол./т, проте зберегли підвищений рівень через тривалі ризики у сфері продовольчої безпеки. Кількість країн, які запровадили продовольчі обмеження, збільшилася з 12 до 34 у 2022 році, що свідчило про посилення політики економічного протекціонізму та прагнення держав убезпечити внутрішні ринки. Водночас чисельність населення у стані гострої продовольчої небезпеки зросла з 135 млн осіб у 2020 році до 345 млн у 2022 році, а у 2025 році скоротилася до 281 млн осіб, що підтверджує тривалий негативний вплив геополітичних криз на глобальну продовольчу систему.

У 2015–2025 роках продовольчі ринки характеризувалися значними ціновими коливаннями, зокрема найбільш нестабільними були ринки зернових, рослинних олій, добрив, молочної продукції, кави та какао (табл. 2.7).

Таблиця 2.7. – Динаміка світових продовольчих цін

Продукція	Середня ціна 2015 р.	Пікове значення 2022 р.	Середня ціна 2025 р.
Пшениця, дол./т	195	398	276
Кукурудза, дол./т	170	336	248
Соняшникова олія, дол./т	780	1920	1180
Добрива, дол./т	310	925	540
Рис, дол./т	395	650	510

Джерело: складено за [39; 40].

Аналіз динаміки світових продовольчих цін у 2015–2025 роках свідчить про значне зростання вартості аграрної продукції та ресурсів у період глобальних кризових явищ. Найбільше подорожчання у 2022 році спостерігалось на ринку соняшникової олії, ціна якої зросла з 780 до 1920 дол./т, що було пов'язано зі скороченням експорту з провідних країн-виробників та порушенням логістичних ланцюгів. Суттєве зростання також зафіксовано на ринку добрив, де ціни підвищилися майже утричі – з 310 до 925 дол./т, що негативно вплинуло на собівартість сільськогосподарського виробництва у світі. Ціни на пшеницю та кукурудзу у 2022 році досягли відповідно 398 і 336 дол./т, що відображало високий рівень нестабільності глобального зернового ринку. У 2025 році спостерігається часткова стабілізація цін, однак усі показники залишаються значно вищими за рівень 2015 року, що свідчить про довгострокові структурні зміни у світовій продовольчій системі. Загалом наведені дані підтверджують, що глобальні економічні та геополітичні виклики спричинили посилення цінової волатильності та підвищення ризиків для забезпечення продовольчої безпеки багатьох країн світу. Основними факторами волатильності були порушення логістики, енергетична криза, валютна нестабільність, кліматичні катастрофи та торговельні обмеження.

Ще один ризик пов'язаний з логістикою, зокрема пандемія COVID-19 суттєво порушила функціонування міжнародних логістичних систем: у 2021–2022 роках вартість морських контейнерних перевезень зросла у 4–6 разів, а середній час доставки продовольства збільшився на 35–40%; крім того понад 18% глобальних поставок продовольства здійснювалися із затримками (табл.

2.8.). Особливо вразливими залишаються морські транспортні маршрути, чорноморський регіон, Суецький канал та азійські логістичні хаби.

Таблиця 2.8. – Динаміка логістичних ризиків

Показник	2019	2022	2025
Індекс контейнерних перевезень	100	412	185
Середній час міжнародної доставки, днів	22	37	26
Частка затриманих поставок, %	6	18	9
Вартість морської логістики, % до ціни товару	8	21	12

Джерело: складено за [42].

У 2025 році спостерігається часткове відновлення логістичної системи, однак усі показники залишаються гіршими порівняно з докризовим періодом, зокрема, вартість морської логістики у 2025 році становила 12 % від ціни товару проти 8 % у 2019 році, що свідчить про збереження високих транспортних витрат у міжнародній торгівлі.

Продовольча нерівність та соціальні ризики попри зростання глобального виробництва продовольства залишаються надзвичайно актуальними. За оцінками ООН [35] у 2025 році понад 730 млн осіб страждали від хронічного недоїдання, понад 2,3 млрд осіб не мали стабільного доступу до повноцінного харчування, а найбільший рівень продовольчої небезпеки спостерігався у країнах Африки.

Таблиця 2.8. – Динаміка глобальної продовольчої нерівності

Показник	2015	2025
Кількість людей, що недоїдають, млн осіб	629	733
Населення з обмеженим доступом до харчування, млрд осіб	1,7	2,3
Частка витрат на харчування у бідних країнах, % доходу	42	56
Кількість країн із гуманітарними продовольчими кризами	37	58

Джерело: складено за [40].

Висока залежність аграрного сектору від енергоресурсів суттєво посилює ризиковість глобального продовольчого ринку, зокрема у 2021–2023 роках ціни на природний газ у Європі зростали більш ніж у 5 разів, вартість азотних добрив підвищилася майже утричі, а витрати на паливо у структурі аграрного виробництва перевищували 30% (табл. 2.9). Аналіз наведених показників свідчить про суттєвий вплив енергетичної кризи на функціонування світового аграрного сектору у 2019–2025 роках: індекс цін на енергоносії у 2022 році зріс

до 268 % від рівня 2019 року, що стало наслідком глобальної енергетичної нестабільності та геополітичних конфліктів. Водночас вартість добрив у 2022 році досягла 298 % від базового рівня, оскільки виробництво мінеральних добрив є енергоємним і безпосередньо залежить від цін на газ та електроенергію.

Таблиця 2.9. – Вплив енергетичної кризи на продовольчий ринок

Показник	2019	2022	2025
Індекс цін на енергоносії	100	268	173
Вартість добрив, % до 2019 р.	100	298	174
Частка енерговитрат у собівартості агропродукції, %	14	29	21

Джерело: складено за [37].

Частка енерговитрат у собівартості агропродукції збільшилася з 14 % у 2019 році до 29 % у 2022 році, що значно підвищило витрати агровиробників та посилило інфляційний тиск на продовольчий ринок. У 2025 році спостерігається часткове зниження показників, однак вони залишаються вищими за докризовий рівень, що підтверджує довготривалий характер впливу енергетичних ризиків на глобальну агропродовольчу систему.

Аналітика ризиків глобальної концентрації засвідчує, що світовий ринок продовольства характеризується високою концентрацією виробництва, а саме у 2025 році 5 країн забезпечували понад 72% світового експорту сої, 4 країни контролювали понад 68% експорту пшениці, понад 80% світової торгівлі зерном здійснювали 10 транснаціональних корпорацій, що створює ризики монополізації, залежності від окремих регіонів, швидкого поширення кризових явищ.

Таблиця 2.10. – Інтегральна оцінка ризиків глобального ринку продовольства

Ризик	Рівень впливу	Динаміка 2015–2025	Основний наслідок
Кліматичний	Дуже високий	Зростання	Скорочення виробництва
Геополітичний	Дуже високий	Різке зростання після 2022 р.	Цінові шоки
Логістичний	Високий	Посилення	Перебої поставок
Енергетичний	Високий	Зростання	Подорожчання продукції
Соціальний	Високий	Погіршення	Продовольча нерівність
Технологічний	Середній	Зростання	Кіберризики
Біологічний	Середній	Посилення	Порушення виробництва

Джерело: складено автором.

Інтегральна оцінка ризиків глобального ринку продовольства у 2015–2025 роках свідчить про суттєве посилення загроз для стабільності світової продовольчої системи, зокрема найбільший вплив мають кліматичні та геополітичні ризики, які характеризуються дуже високим рівнем впливу та безпосередньо визначають динаміку світового аграрного виробництва і торгівлі. Кліматичні ризики демонструють стале зростання та проявляються через посухи, повені, деградацію ґрунтів і скорочення обсягів сільськогосподарського виробництва, а геополітичні ризики особливо загострилися після 2022 року, що спричинило різкі цінові шоки, обмеження експорту продовольства та нестабільність міжнародних ринків. Високий рівень логістичних ризиків зумовив перебої у глобальних ланцюгах постачання, збільшення термінів доставки та зростання транспортних витрат, в той час як енергетичні ризики також суттєво посилюються через підвищення вартості енергоносіїв, що безпосередньо вплинуло на собівартість аграрної продукції та ціни на добрива. Соціальні ризики характеризуються погіршенням продовольчої доступності та посиленням продовольчої нерівності між країнами і соціальними групами населення. Технологічні ризики мають середній рівень впливу, однак їх значення поступово зростає через поширення кіберзагроз та цифрову залежність агропродовольчого сектору. Біологічні ризики пов'язані з епідеміями, хворобами рослин і тварин, що можуть спричиняти порушення виробничих процесів та зниження обсягів продовольства. Загалом наведені дані підтверджують, що сучасний глобальний ринок продовольства функціонує в умовах багатофакторної нестабільності, де взаємодія кліматичних, економічних, політичних і соціальних ризиків формує довгострокові виклики для забезпечення світової продовольчої безпеки.

Попри зростання світового виробництва продовольства, проблема продовольчої нерівності залишається невирішеною, а залежність глобального ринку від вузького кола експортерів підвищує вразливість міжнародної продовольчої системи. У перспективі забезпечення стабільності глобального ринку продовольства вимагатиме диверсифікації ланцюгів постачання, розвитку

стійких аграрних систем, цифровізації управління продовольчими потоками, зміцнення міжнародної координації у сфері продовольчої безпеки, переходу до моделей сталого розвитку аграрного виробництва.

Глобальний ринок продовольства є одним із ключових елементів сучасної системи міжнародних економічних відносин та безпосередньо впливає на рівень продовольчої безпеки держав. У сучасних умовах продовольча безпека формується не лише на основі внутрішнього аграрного потенціалу країни, але й залежить від ефективності функціонування міжнародної торгівлі, стабільності глобальних ланцюгів постачання, рівня світових цін на продовольство та геополітичної ситуації.

У 2015–2025 роках вплив глобального продовольчого ринку на продовольчу безпеку суттєво посилюється через зростання міжнародної інтеграції, поглиблення глобалізації, збільшення залежності країн від імпортного продовольства, високий рівень волатильності світових цін, порушення міжнародної логістики, кліматичні зміни та геополітичні конфлікти.

Як зазначалося попередньо, продовольча безпека передбачає забезпечення населення достатньою кількістю якісного, безпечного та доступного продовольства незалежно від зовнішніх чи внутрішніх криз. Відповідно до підходів FAO, продовольча безпека базується на чотирьох ключових складових: фізична наявність продовольства; економічна доступність; стабільність постачання; якість і безпечність харчування [24]. Глобальний ринок продовольства впливає на кожен із цих елементів через міжнародну торгівлю, формування світових цін, доступ до ресурсів, трансфер технологій та глобальні логістичні мережі.

Позитивний вплив глобального ринку продовольства на продовольчу безпеку здійснюється шляхом забезпечення фізичної доступності продовольства. Міжнародна торгівля дозволяє країнам компенсувати дефіцит власного виробництва за рахунок імпорту: у 2025 році понад 23% світового продовольства реалізовувалося через міжнародну торгівлю; більше 150 країн були нетто-імпортерами окремих видів продовольства і близько 60 країн забезпечували

понад половину внутрішнього споживання за рахунок імпорту. Особливо високою є імпортна залежність країн Близького Сходу, держав Африки та малих острівних країн.

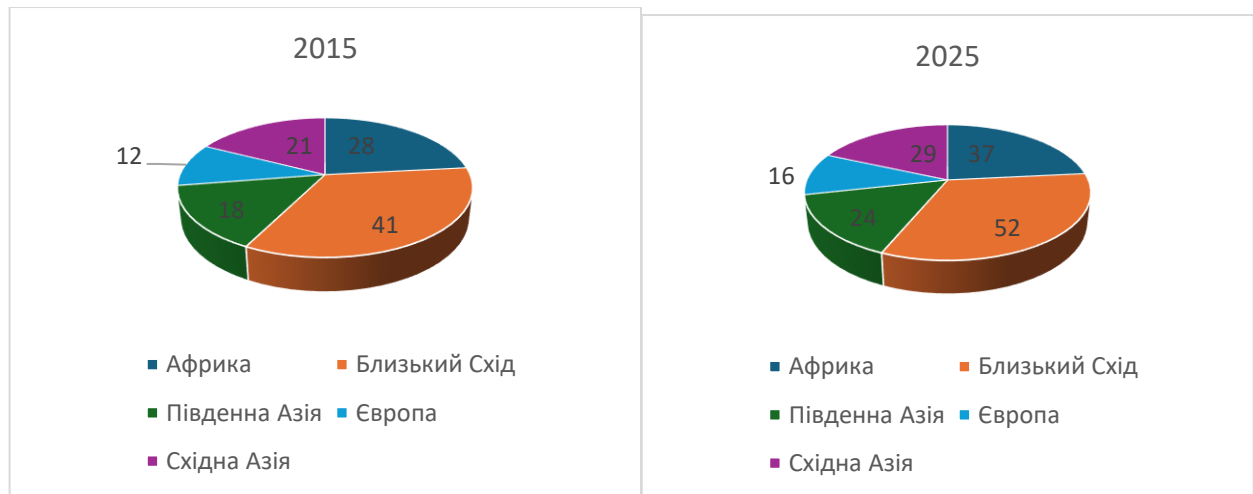

Рисунок 2.5. Частка імпорту у забезпеченні внутрішнього споживання продовольства, %

Джерело: складено автором на основі [42].

Окрім того ми можемо визначити і негативний вплив глобального ринку продовольства на продовольчу безпеку, який полягає у високій залежності від імпорту, зокрема у 2025 році понад 50 країн імпортували більше 70% продовольства та близько 1,9 млрд осіб проживали у країнах із високою імпортною залежністю, що створює додаткові ризики дефіциту продукції, цінових шоків та порушення продовольчого забезпечення. В свою чергу енергетична криза шляхом зростання цін на енергоносії призвела до подорожчання добрив, збільшення транспортних витрат і як наслідок підвищення цін на продовольство. У підсумку вплив глобальних криз на продовольчу безпеку можна узагальнити у табл. 2.11.

Таблиця 2.11. – Вплив глобальних криз на продовольчу безпеку

Криза	Основні наслідки
COVID-19	Логістичні порушення, дефіцит продукції
Війна РФ проти України	Зростання цін на зерно
Енергетична криза	Подорожчання аграрного виробництва
Кліматичні зміни	Скорочення врожайності
Інфляція	Зниження економічної доступності продовольства

Джерело: складено автором.

Для зменшення негативного впливу глобальних криз у сучасних умовах можна сформулювати ключові напрями зміцнення продовольчої безпеки, серед яких диверсифікація джерел імпорту, підтримка внутрішнього аграрного виробництва, розвиток регіональних продовольчих систем, цифровізація аграрного сектору, впровадження екологічно стійких технологій та міжнародна координація продовольчої політики.

2.3. Виклики та можливості для забезпечення продовольчої безпеки в Україні

Продовольча безпека є одним із ключових елементів національної безпеки держави та визначає здатність країни забезпечувати населення достатньою кількістю якісного і доступного продовольства незалежно від зовнішніх чи внутрішніх кризових факторів. Для України питання продовольчої безпеки має особливе значення, оскільки держава належить до провідних світових виробників та експортерів аграрної продукції, забезпечуючи вагомую частку світового ринку зернових і олійних культур.

Аналізуючи звітний період ми можемо констатувати, що система продовольчої безпеки України функціонувала в умовах масштабних трансформацій, пов'язаних із глобальними кризами, пандемією COVID-19, кліматичними змінами, структурними реформами аграрного сектору та повномасштабною війною росії проти України. Ці фактори суттєво посилили ризики функціонування агропродовольчої системи, але водночас відкрили нові можливості для модернізації аграрного сектору та зміцнення міжнародних позицій України на глобальному ринку продовольства.

Слід констатувати, що Україна має один із найвищих аграрних потенціалів у світі завдяки значним площам родючих чорноземів, сприятливим природно-кліматичним умовам, потужному експортному потенціалу та високому рівню

спеціалізації аграрного виробництва, зокрема у 2021 році Україна забезпечувала близько 10% світового експорту пшениці, понад 15% експорту кукурудзи та майже 50% світового експорту соняшникової олії (табл. 2.12.)

Таблиця 2.12. – Позиції України на світовому аграрному ринку

Показник	2015	2021	2025
Виробництво зернових, млн т	60,1	86,0	72,4
Експорт агропродукції, млрд дол.	14,6	27,7	24,3
Частка аграрного експорту у загальному експорті, %	38	41	56
Частка України у світовому експорті соняшникової олії, %	31	47	39

Джерело: складено за [5; 27].

Аналіз наведених показників свідчить про суттєве посилення ролі України на світовому аграрному ринку упродовж 2015–2025 років, зокрема обсяги виробництва зернових культур зросли з 60,1 млн т у 2015 році до рекордних 86,0 млн т у 2021 році, що підтверджує високий виробничий потенціал аграрного сектору, хоча у 2025 році спостерігалось скорочення до 72,4 млн т під впливом воєнних та логістичних чинників. Експорт агропродукції за досліджуваний період зріс з 14,6 млрд дол. до 24,3 млрд дол., що демонструє збереження високої зовнішньоторговельної активності навіть в умовах глобальної нестабільності. Особливо важливим є збільшення частки аграрного експорту у загальному експорті країни з 38 % у 2015 році до 56 % у 2025 році, що свідчить про зростання залежності української економіки від аграрного сектору. Значних результатів Україна досягла на ринку соняшникової олії, де її частка у світовому експорті зросла з 31 % до 47 % у 2021 році, що закріпило за державою позицію одного з глобальних лідерів у даному сегменті. У 2025 році цей показник дещо знизився до 39 %, однак Україна продовжила утримувати провідні конкурентні позиції на світовому ринку рослинних олій, тобто попри військові ризики, аграрний сектор залишається одним із ключових джерел валютних надходжень та економічної стабільності держави.

Варто зазначити, що повномасштабна війна стала найбільшим викликом для продовольчої безпеки України, оскільки частини аграрних територій опинилися в окупації, відбулося суттєве мінування земельного фонду,

руйнування елеваторів і складів, блокування морських портів, порушення логістики та дефіцит трудових ресурсів. За оцінками міжнародних організацій понад 20% сільськогосподарських земель зазнали пошкоджень або стали непридатними для використання, а втрати аграрного сектору України перевищили 80 млрд дол. США.

Таблиця 2.13. – Вплив війни на аграрний сектор України

Показник	2021	2023	2025
Посівні площі, млн га	28,4	22,1	24,6
Експорт зернових, млн т	51	32	41
Завантаженість портової інфраструктури, %	100	46	71
Пошкоджені аграрні об'єкти, од.	—	понад 2500	понад 3200

Джерело: складено за [36].

Наведені показники демонструють суттєвий негативний вплив війни на функціонування аграрного сектору України у 2021–2025 роках. Зокрема посівні площі скоротилися з 28,4 млн га у 2021 році до 22,1 млн га у 2023 році через тимчасову окупацію територій, мінування земель та порушення виробничих процесів, однак у 2025 році спостерігалось часткове відновлення до 24,6 млн га. Обсяги експорту зернових також істотно зменшилися з 51 млн т у 2021 році до 32 млн т у 2023 році, що було зумовлено блокуванням морських шляхів та логістичними обмеженнями, хоча у 2025 році показник зріс до 41 млн т. Значне скорочення завантаженості портової інфраструктури зі 100 % до 46 % у 2023 році підтверджує критичний вплив війни на експортний потенціал держави, тоді як у 2025 році відбулося часткове відновлення до 71 %. Водночас кількість пошкоджених аграрних об'єктів перевищила 3200 одиниць у 2025 році, що свідчить про масштабні економічні втрати та необхідність довгострокового відновлення аграрної інфраструктури України.

Окремо варто зробити акцент на логістиці: до 2022 року близько 90% аграрного експорту України здійснювалося через чорноморські порти; після блокування портів виникло різке зростання транспортних витрат, дефіцит вагонів, перевантаження західних прикордонних переходів та загальне зниження конкурентоспроможності української продукції.

Таблиця 2.14. – Зміни логістичних витрат України

Показник	2021	2023	2025
Вартість логістики зерна, дол./т	32	118	64
Частка морського експорту, %	90	38	61
Час доставки до ЄС, днів	6	18	10

Джерело: складено за [44].

Аналіз табл. 2.14 свідчить про суттєву трансформацію логістичної системи України під впливом воєнних дій та обмеження традиційних експортних маршрутів. Вартість логістики зерна зросла з 32 дол./т у 2021 році до 118 дол./т у 2023 році через блокування портів, переорієнтацію перевезень на залізничний та автомобільний транспорт, а також зростання страхових і транспортних витрат. У 2025 році спостерігалось часткове зниження логістичних витрат до 64 дол./т, що свідчить про поступову адаптацію експортної інфраструктури та відновлення окремих морських маршрутів. Частка морського експорту скоротилася з 90 % у 2021 році до 38 % у 2023 році, однак у 2025 році зросла до 61 %, що підтверджує поступове відновлення портової логістики. Водночас час доставки продукції до країн ЄС збільшився з 6 до 18 днів у 2023 році, але у 2025 році скоротився до 10 днів завдяки оптимізації транспортних коридорів та розвитку альтернативних логістичних шляхів, зокрема це дунайські порти, залізнична логістика та альтернативні маршрути через країни ЄС.

Суттєвим викликом для України є посилення кліматичних змін, що формується під впливом посухи, деградація ґрунтів, дефіциту водних ресурсів та зниження врожайності у південних регіонах. Зокрема у 2025 році близько 30% сільськогосподарських земель України характеризувалися підвищеним ризиком деградації, а втрати врожайності у південних областях сягали 15–20%.

Щодо можливостей, то Україна володіє значним потенціалом для забезпечення національної та глобальної продовольчої безпеки завдяки наявності потужної аграрної бази та вигідного природно-ресурсного забезпечення. Однією з ключових переваг держави є значні площі сільськогосподарських угідь, які становлять близько 42 млн га, що забезпечує високий рівень аграрного

виробництва, також важливим чинником розвитку аграрного сектору виступає наявність одних із найродючіших ґрунтів світу, зокрема чорноземів, які створюють сприятливі умови для вирощування зернових, олійних та інших сільськогосподарських культур. Значний експортний потенціал України дозволяє їй утримувати провідні позиції на світовому продовольчому ринку та виступати важливим постачальником аграрної продукції для багатьох країн світу. У 2025 році аграрний сектор формував понад 17 % валового внутрішнього продукту України, що підтверджує його стратегічне значення для національної економіки. Крім того, аграрна сфера забезпечувала близько 56 % валютної виручки від експорту, що свідчить про високу залежність зовнішньоторговельної діяльності держави від агропромислового комплексу.

Важливою можливістю зміцнення продовольчої безпеки України є поглиблення європейської інтеграції та розвиток співпраці з Європейський Союз, що сприятиме залученню іноземних інвестицій у модернізацію аграрної інфраструктури, логістики та переробної промисловості. Важливим результатом співпраці вже сьогодні стало поступове впровадження європейських стандартів якості та безпечності харчової продукції, що підвищує конкурентоспроможність українських виробників. Після 2022 року експорт агропродукції до країн ЄС зріс більш ніж на 40 %, а Україна стала одним із ключових постачальників зернових культур до європейських держав.

Значну роль у зміцненні продовольчої безпеки також відіграє розвиток аграрних інновацій та цифрових технологій у сільському господарстві. Серед найбільш перспективних напрямів розвитку аграрної сфери виділяються *precision farming*, цифровізація виробничих процесів, автоматизація техніки, використання агродронів, *smart logistics* та біотехнології. Упровадження сучасних технологій дозволяє підвищити ефективність використання земельних ресурсів, знизити виробничі витрати та збільшити продуктивність аграрного виробництва. Показники розвитку аграрних інновацій свідчать про суттєве зростання рівня технологізації галузі упродовж останнього десятиліття, якщо у 2015 році лише 18 % агрохолдингів використовували цифрові системи

управління, то у 2025 році цей показник зріс до 67 %. Аналогічна тенденція спостерігається щодо використання GPS-моніторингу та агродронів, які стали важливими елементами сучасного агровиробництва. Як наслідок застосування інноваційних технологій створює передумови для формування конкурентоспроможного та стійкого аграрного сектору, здатного ефективно реагувати на сучасні виклики.

Одним із ключових напрямів зміцнення продовольчої безпеки України є розвиток аграрної переробки та виробництва продукції з високою доданою вартістю. Переорієнтація з експорту сировини на розвиток харчової промисловості сприятиме збільшенню валютних надходжень та створенню нових робочих місць, водночас розвиток переробної галузі дозволить зменшити залежність економіки від експорту необробленої сільськогосподарської продукції та підвищити стійкість аграрного сектору до зовнішніх ризиків. Найбільш перспективними напрямами у цій сфері є розвиток олійно-жирової промисловості, біоенергетики, органічного виробництва та сучасної харчової переробки. Реалізація зазначених можливостей створює передумови для зміцнення економічної стабільності України, підвищення рівня продовольчої безпеки та посилення позицій держави на світовому аграрному ринку (рис. 2.4).

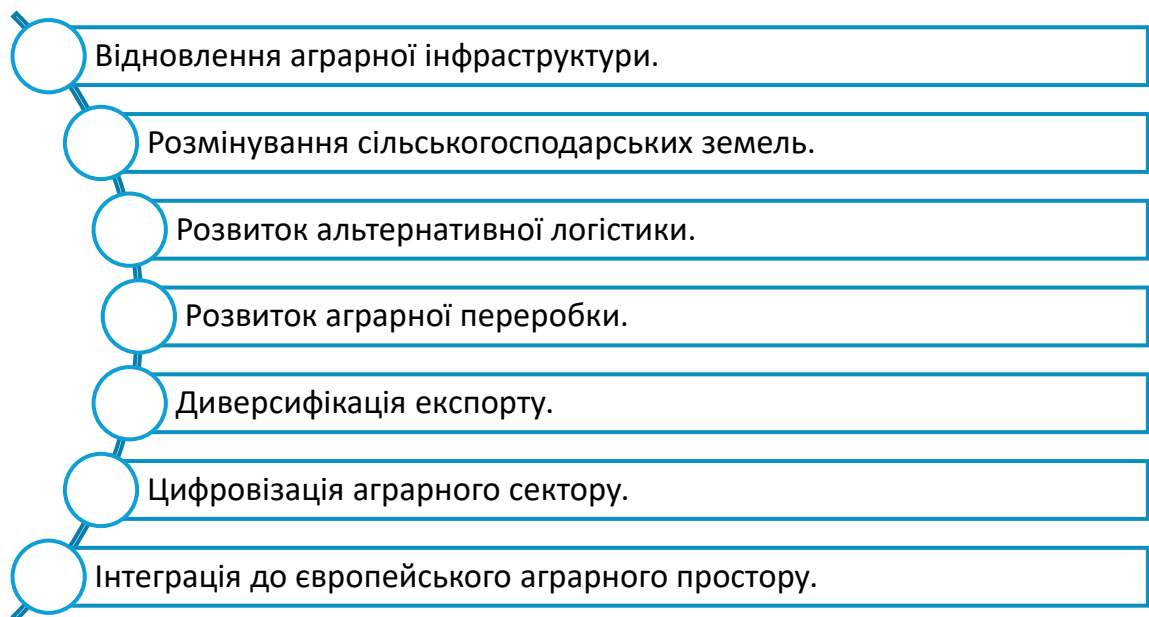

Рисунок 2.6. Стратегічні напрями зміцнення продовольчої безпеки України

Джерело: складено автором.

У підсумку ми можемо сформувати SWOT-аналіз продовольчої безпеки України в контексті інтеграції до глобального ринку продовольства.

Таблиця 2.15. – SWOT-аналіз продовольчої безпеки України

Сильні сторони	Слабкі сторони
Родючі ґрунти	Висока залежність від експорту сировини
Потужний аграрний потенціал	Логістичні ризики
Значний експортний потенціал	Воєнні загрози
Географічне розташування	Низький рівень переробки
Можливості	Загрози
Інтеграція до ЄС	Війна
Розвиток agri-tech	Кліматичні зміни
Залучення інвестицій	Волатильність світових цін
Розвиток переробки	Геополітична нестабільність

Джерело: складено автором.

Отже, у сучасних умовах забезпечення продовольчої безпеки України відбувається під впливом масштабних зовнішніх та внутрішніх викликів, де найбільшими загрозами залишаються воєнні ризики, руйнування інфраструктури, логістичні проблеми, кліматичні зміни та фінансово-економічна нестабільність. Водночас Україна має значний потенціал для зміцнення власної продовольчої безпеки та посилення позицій на глобальному ринку продовольства завдяки потужному аграрному потенціалу, європейській інтеграції, розвитку аграрних інновацій та модернізації системи агропродовольчого виробництва.

У перспективі стратегічне значення матиме формування стійкої, інноваційної та конкурентоспроможної агропродовольчої системи, здатної забезпечити як внутрішню продовольчу безпеку, так і зміцнення міжнародних позицій України на світовому ринку продовольства.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У результаті проведеного дослідження було встановлено, що глобальний ринок продовольства є складною багаторівневою системою міжнародних економічних відносин, яка забезпечує виробництво, розподіл, обмін і споживання продовольчих ресурсів у світовому масштабі, функціонування якого визначається взаємодією великої кількості економічних, політичних, соціальних, екологічних та технологічних чинників, які формують сучасні тенденції розвитку світової продовольчої системи. Глобальний ринок продовольства відіграє стратегічну роль у забезпеченні продовольчої безпеки держав, оскільки від рівня його стабільності залежить доступ населення до необхідних продуктів харчування, підтримання соціальної стабільності та економічного розвитку країн світу. Водночас у сучасних умовах глобалізації продовольча безпека дедалі більше виходить за межі національного рівня та стає важливим елементом міжнародної економічної безпеки.

Встановлено, що його структура охоплює систему міжнародної торгівлі продовольчими товарами, транснаціональні аграрні корпорації, світові логістичні мережі, міжнародні фінансові інституції та механізми державного регулювання аграрної сфери. Визначено, що сучасний глобальний ринок продовольства характеризується високим рівнем концентрації виробництва та експорту продовольства, посиленням конкуренції між державами, зростанням ролі міжнародних організацій і транснаціонального капіталу. Доведено, що продовольчий ринок функціонує в умовах постійного впливу глобальних кризових явищ, серед яких особливе місце займають економічні кризи, військові конфлікти, кліматичні зміни, пандемії та енергетичні потрясіння.

У процесі дослідження факторів формування та розвитку глобального ринку продовольства було встановлено, що ключовий вплив на нього здійснюють демографічне зростання населення світу, урбанізація, технологічний прогрес, зміни структури споживання, розвиток міжнародної торгівлі та глобалізація економічних процесів. Значну роль також відіграють природно-кліматичні

умови, рівень розвитку аграрного виробництва, державна аграрна політика та ефективність логістичних систем. Слід зазначити, що сучасний етап розвитку глобального продовольчого ринку характеризується активним упровадженням інноваційних технологій, цифровізацією аграрного сектору, розвитком smart logistics, автоматизацією виробничих процесів та використанням біотехнологій, що створює передумови для підвищення продуктивності аграрного виробництва та забезпечення більш ефективного використання ресурсів.

Продовольча безпека є складною соціально-економічною категорією, яка передбачає фізичну та економічну доступність продовольства, його безпечність, якість і стабільність постачання для населення. Доведено, що в умовах глобалізації продовольча безпека держав значною мірою залежить від ефективності функціонування міжнародних продовольчих ринків, стабільності світових цін на продовольство та безперебійності міжнародних логістичних ланцюгів, разом із тим глобальні кризові явища суттєво підвищують ризики порушення продовольчої стабільності, особливо для країн, економіка яких значною мірою залежить від імпорту продовольства або експорту аграрної продукції.

Упродовж останніх років світовий продовольчий ринок характеризується зростанням попиту на продовольство, посиленням конкуренції за ресурси, змінами у структурі міжнародної торгівлі та активізацією процесів регіоналізації, відповідно важливими тенденціями сучасного розвитку є зростання ролі країн, що розвиваються, у світовому аграрному виробництві, підвищення значення продовольчої дипломатії та посилення залежності держав від міжнародних логістичних систем. Крім того, сучасний глобальний ринок продовольства характеризується високою волатильністю цін, що пов'язано з нестабільністю світової економіки, геополітичними конфліктами та змінами клімату.

У ході дослідження основних ризиків функціонування глобального ринку продовольства було встановлено, що найбільш вагомими загрозами є воєнні конфлікти, порушення міжнародних логістичних маршрутів, кліматичні зміни, енергетичні кризи, фінансова нестабільність та деградація природних ресурсів.

Значний негативний вплив на глобальний ринок продовольства здійснюють інфляційні процеси та зростання вартості енергоресурсів, що безпосередньо впливає на собівартість аграрного виробництва та логістики. Особливо небезпечними є ризики, пов'язані з блокуванням транспортних коридорів і скороченням обсягів міжнародної торгівлі продовольством, оскільки це призводить до дефіциту продукції та підвищення цін на світових ринках. Доведено, що сучасні ризики мають комплексний характер і потребують координації міжнародних зусиль для їх мінімізації.

У роботі також було досліджено виклики та можливості для забезпечення продовольчої безпеки України в умовах трансформації глобального ринку продовольства. Встановлено, що Україна має значний аграрний потенціал завдяки наявності родючих ґрунтів, значних площ сільськогосподарських угідь та потужного експортного потенціалу, водночас повномасштабна війна суттєво ускладнила функціонування аграрного сектору держави, спричинивши скорочення посівних площ, руйнування аграрної інфраструктури, ускладнення логістичних процесів та зростання вартості перевезень. Незважаючи на це, Україна продовжує зберігати важливі позиції на світовому ринку зернових культур та соняшникової олії, залишаючись одним із ключових гарантів глобальної продовольчої безпеки.

У процесі дослідження було визначено, що перспективними напрямками зміцнення продовольчої безпеки України є розвиток аграрних інновацій, цифровізація агровиробництва, модернізація логістичної інфраструктури, поглиблення європейської інтеграції та розвиток аграрної переробки. Важливе значення має переорієнтація на виробництво продукції з високою доданою вартістю, що дозволить підвищити конкурентоспроможність національної економіки та зменшити залежність від експорту сировини. Крім того, ефективне використання інноваційних технологій, *precision farming*, *smart logistics* та автоматизованих систем управління створює передумови для формування стійкого та конкурентоспроможного аграрного сектору. Поглиблення співпраці з

європейськими країнами та адаптація до стандартів Європейського Союзу також сприятимуть модернізації аграрного виробництва та залученню інвестицій.

Таким чином, результати проведеного дослідження підтверджують, що глобальний ринок продовольства є важливим елементом сучасної світової економіки та ключовим чинником забезпечення продовольчої безпеки держав. Сучасні тенденції розвитку світового продовольчого ринку супроводжуються як новими можливостями, так і значними ризиками, що потребують формування ефективної державної політики у сфері аграрного виробництва та продовольчої безпеки, а для України забезпечення продовольчої безпеки в умовах глобальних трансформацій потребує комплексного підходу, який поєднуватиме розвиток аграрного потенціалу, інновацій, логістичної інфраструктури, міжнародної співпраці та державної підтримки аграрного сектору. Реалізація зазначених напрямів сприятиме зміцненню економічної стійкості держави, підвищенню конкурентоспроможності української аграрної продукції та посиленню ролі України на світовому ринку продовольства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамовський О. М., Миськів О. М. Сутність та детермінанти глобальної продовольчої безпеки. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2024. Т. 6. № 2. С. 237–245. DOI: 10.23939/smeu2024.02.237.
2. Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин: кол. моногр. / О.В. Баула, Т.М. Вісіна, О. М. Лютак, [та ін.]. Луцьк: Вежа Друк, 2017. 312с.
3. Бабан Т. О., Семперович І. В. Глобальна продовольча безпека в сучасних умовах. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2025. Т. 10. № 2. С. 89–92. DOI: 10.36887/2415-8453-2025-2-16.
4. Білорус О. Г., Зубець М. В., Саблук П. Т., Власов В. І. *Глобальна продовольча безпека* : монографія. Київ : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2009. 486 с.
5. Державна служба статистики України. URL: <https://stat.gov.ua/uk> (дата звернення 2.02.2026 р.).
6. Зеленська О. О. Продовольча безпека як один із ключових пріоритетів економічної політики в сучасних умовах глобалізації та загострення продовольчої кризи. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2012. № 2(60). С. 188–191. DOI: 10.26642/jen-2012-2(60)-188-191.
7. Куцмус Н. М., Зінчук Т. О., Усюк Т. В. та ін. War in Ukraine: Impact on global agrifood trade. *Scientific Horizons*. 2024. Vol. 27, No. 3. P. 130–142. DOI: 10.48077/scihor3.2024.130.
8. Лояніч В. О. Вплив глобалізаційних процесів на формування продовольчої безпеки в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. № 67. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-67-40.
9. Міжнародні економічні відносини: магістерський курс : навч. посіб. / О. М. Зелінська, О. М. Лютак, О. В. Баула, Н. М. Галазюк, Л. В. Корольчук, О. А.

Урбан. Луцьк : Терен, 2023. 328 с. URL: <https://repository.lntu.edu.ua/handle/123456789/549> (дата звернення: 12.04.2026).

10. Міжнародні економічні відносини та світова політика. Частина 1 : навч. посіб. / О. М. Лютак, О. В. Баула, Н. М. Галазюк, О. М. Зелінська, Л. В. Корольчук, П. Я. Кравчук, О.А. Урбан, Т. О. Полянська. Луцьк : Волиньполіграф. 2022. 324 с. URL: <https://repository.lntu.edu.ua/handle/123456789/552> (дата звернення: 12.04.2026).

11. Нестерчук А. І. Теоретичні та організаційно-економічні засади формування продовольчої безпеки із урахуванням глобальних викликів. *Підприємництво та інновації*. 2022. № 24. С. 41–46. DOI: 10.32782/2415-3583/24.7. (дата звернення: 4.02.2026).

12. Організація економічного співробітництва та розвитку; Продовольча та сільськогосподарська організація ООН. OECD-FAO Agricultural Outlook 2022–2031. Paris : OECD Publishing, 2022.

13. Орехова Т. В., Іщук Ю. В. Ризики та виклики глобального ринку агропродовольчої продукції. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2023. № 4. С. 119–124. URL: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-320-4-17>. (дата звернення: 17.02.2026).

14. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН. Food Outlook: Biannual Report on Global Food Markets. Rome : FAO, 2024.

15. Сіднева Ж. К. Продовольча безпека України в умовах світової глобалізації. *Стан та перспективи розвитку економіки України в умовах глобалізації: теорія та практика* : колективна монографія / за ред. О. О. Непочатенко. Умань : Візаві, 2014. Ч. 1. С. 127–133.

16. Яценко О. М. Глобалізаційні детермінанти розвитку сировинних ринків. *Міжнародна економічна політика*. 2014. № 2. С. 109–130. URL: <https://journals.uran.ua/jiep/article/view/27761> (дата звернення: 19.02.2026).

17. Alexander E., Yach D., Mensah G. A. Major multinational food and beverage companies and informal sector contributions to global food consumption: implications for nutrition policy. *Globalization and Health*. 2011. Vol. 7. Article 26.

Available at: https://link.springer.com/article/10.1186/1744-8603-7-26?utm_source=chatgpt.com (date of access: 10.02.2026).

18. ArXiv Systemic risks in global food trade networks. URL: <https://arxiv.org/abs/2501.15173> (дата звернення: 8.03.2026).

19. ArXiv Global food systems and interconnected crisis propagation. URL: <https://arxiv.org/abs/2603.01740> (дата звернення: 3.03.2026).

20. Braun J. Food Security, Hunger and Malnutrition. – International Food Policy Research Institute (IFPRI), 2008. URL: <https://www.ifpri.org> (дата звернення: 3.02.2026).

21. Baula, O., Svyntarenko, D., Liutak, O., Ivantsov, S., Zhydyk, A. (2025). Modeling of National Economy Development in the Context of Ensuring Sustainable Development and Human Capital Progress. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, 3(62), 132–143. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.62.2025.4773> (дата звернення: 12.03.2026).

22. Connor J. M. The Changing Structure of Global Food Markets: Dimensions, Effects, and Policy Implications. Available at: https://ideas.repec.org/p/pae/wpaper/03-02.html?utm_source=chatgpt.com RePEc (date of access: 16.01.2026).

23. Dai Y.-S., Dai P.-F., Zhou W.-X. Geopolitical risks and global food market volatility [Electronic resource]. Available at: https://arxiv.org/abs/2404.01641?utm_source=chatgpt.com [arXiv](#) (date of access: 22.01.2026).

24. FAO. *Rome Declaration on World Food Security* [Electronic resource]. Rome : FAO, 1996. URL: <https://www.fao.org> (дата звернення: 11.02.2026).

25. Fosch A., Aleta A. et al. Diversification of global food trade partners increased inequalities in the exposure to shock risks [Electronic resource]. Available at: https://arxiv.org/abs/2603.01740?utm_source=chatgpt.com (date of access: 16.04.2026).

26. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). *The State of Food Security and Nutrition in the World* [Electronic resource]. Rome : FAO. – URL: <https://www.fao.org> (дата звернення: 16.03.2026).
27. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO Statistics) FAOSTAT Database. URL: <https://www.fao.org/faostat/en/#home> (дата звернення: 18.03.2026).
28. Maxwell S. Food Security: A Post-Modern Perspective. – Brighton : Institute of Development Studies, 1996.
29. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) OECD-FAO Agricultural Outlook 2025–2034. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-fao-agricultural-outlook-2025-2034_601276cd-en.html (дата звернення: 7.04.2026).
30. Sen A. Development as Freedom. – New York : Alfred A. Knopf, 1999. – 366 p.
31. Stoliarchuk Ya.M., Liutak O.M., Baula O.V., Lisovska L.S., Voitovych S.J. European integration development platform of innovative entrepreneurship of Ukraine. Financial and credit activity problems of theory and practice. Volume 4 (45), 2022. 396-404. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.45.2022.3669>
32. Swinnen J. The Political Economy of Agricultural and Food Policies. – Washington, DC : World Bank / IFPRI, 2015.
33. Swinnen J., Squicciarini P. The Economics of Food Security. World Development, 2012. Vol. 40(10). – P. 1893–1907.
34. Pinstrop-Andersen P. Food Security: Definition and Measurement. Food and Nutrition Bulletin, 2009. Vol. 30(1). P. 5–7. <https://link.springer.com/article/10.1007/s12571-008-0002-y> (дата звернення: 7.04.2026).
35. United Nations (UN). Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development [Electronic resource]. – New York : UN, 2015. – URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda> (дата звернення: 16.05.2026).

36. World Bank Food Security Update. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/brief/food-security-update> (дата звернення: 12.03.2026).

37. World Trade Organization (WTO) World Trade Statistical Review 2024. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2024_e/wts24_toc_e.htm (дата звернення: 12.03.2026).

38. European Commission – Agriculture and Rural Development Ukraine and the EU agricultural cooperation. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/international/international-cooperation/international-cooperation-countries/ukraine_en (дата звернення: 18.03.2026).

39. Reuters Black Sea grain supplies and global food markets. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/black-sea-grain-supplies-global-food-markets-2025-03-21/> (дата звернення: 18.03.2026).

40. Reuters Brazil agricultural exports hit record in 2025. URL: <https://www.reuters.com/world/americas/brazil-agricultural-exports-hit-record-2025-04-17/> (дата звернення: 18.03.2026).

41. Reuters How China's protein demand reshapes global agricultural markets. URL: <https://www.reuters.com/sustainability/land-use-biodiversity/how-chinas-pivot-protein-will-redraw-global-agricultural-markets--ecmii-2026-05-18/> (дата звернення: 18.03.2026).

42. Euromonitor International The World Market for Fresh Food. URL: <https://www.euromonitor.com/the-world-market-for-fresh-food/report> (дата звернення: 18.03.2026).

43. Knowledge for Policy – European Commission Agricultural production statistics 2010–2024. URL: https://knowledge4policy.ec.europa.eu/publication/agricultural-production-statistics-2010%E2%80%932024_en (дата звернення: 9.02.2026).

44. World Bank – Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3). URL:

<https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/publication/rapid-damage-and-needs-assessment-rdna3> (дата звернення: 8.02.2026).

45. New York Post Prices for grocery staples are increasing. URL: <https://nypost.com/2026/05/12/lifestyle/prices-for-6-grocery-store-staples-are-increasing-right-now/> (дата звернення: 1.04.2026).